

КЫРГЫЗ БАНКЫ

2023-жылдын IV чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

**Бишкек
2024-жылдын февраль айы**

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан чейрек сайын жарыяланып турат. Инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөргө жана болжолдоолорго, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү жана Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөргө негизделген акча-кредит саясаты боюнча Улуттук банктын чечимдери жөнүндө коомчулукка маалымат берүү ушул отчеттун максаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы акча-кредит саясаты

Тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугуна жетишүү жана аны колдоого алуу **акча-кредит саясатынын максаты** болуп саналат.

Акча-кредит саясатынын негизги инструменти – Улуттук банктын эсептик чени. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын өркүндөтүү жана натыйжалуулугун арттыруу максатында, 2014-жылы Улуттук банк акча-кредит саясатынын жаңы негизине өткөн, ага ылайык Улуттук банктын эсептик чени акча рыногундагы каражаттар наркынын көрсөткүчү болуп саналат. Акча-кредит саясатынын операциялык багыты катары акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендери эсептелет. Жаңы негизге өтүү максаты катары банктар аралык кредиттик ресурстар рыногун өнүктүрүүгө жана экономиканын реалдуу секторун колдоого багытталган акча-кредит саясатынын пайыздык каналынын ишинин таасирин күчөтүү саналат.

Акча-кредит саясатынын сандык көрсөткүчү – инфляцияны орто мөөнөттүү мезгилде 5-7 пайыз чегинде кармап туруу. Акча-кредит саясатын иштеп чыгуу жана аны ишке ашыруу Акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү мезгилге каралган негизги багыттарынын алкагында жүзөгө ашырылат.

Улуттук банктын акча-кредит саясаты келечекке багытталган саясат болуп саналат, анткени, акча-кредит саясаты жагында кабыл алынган чечимдердин өлкөнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасири белгилүү бир лаг менен жүргүзүлөт. Акча-кредит саясаты Кыргыз Республикасында жана тышкы чөйрөдө экономикалык жагдайдын өнүгүшү боюнча макулдашылган жана экономикалык жактан негизделген болжолдоолордун натыйжасында алынган, кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү мезгилдерге каралган инфляция боюнча болжолдоолордун негизинде иштелип чыгат.

Коммуникациялык саясат Улуттук банктын акча-кредит саясатынын негизги инструменттеринин бири болуп саналат. Калкка маалымат берүү жана тиешелүү инфляциялык күтүүлөрдү калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан үзгүлтүксүз негизде пресс-релиздер чыгарылып, акча-кредит саясаты маселелери боюнча пресс-конференциялар өткөрүлүп турат. Улуттук банктын өлкөдөгү күндөлүк жана күтүлүп жаткан макроэкономикалык жагдай боюнча баа берүүсү Акча-кредит саясаты жөнүндө отчетто ар бир чейректин үчүнчү айынын башталышында жарыяланып турат. Улуттук банк Башкармасынын эсептик чен өлчөмү маселеси боюнча отурумдарынын графиги банктын расмий интернет-сайтында жарыяланат.

2023-жылдын IV чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк Башкармасынын 2024-жылдын 26-февралындагы № 2024-П-07/7-1-(ДКП) токтому менен жактырылган.

Мазмуну

1-глава. Тышкы чөйрө	5
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү.....	5
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору	8
2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү	11
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш	11
2.2. Тышкы сектор	13
3-глава. Акча-кредит саясаты	16
3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу	16
3.2. Финансы рыногунун инструменттери	19
3.3. Монетардык индикаторлордун динамикасы.....	25
4-глава. Инфляция динамикасы	27
4.1. Керектөө баа индекси.....	27
4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу	28
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор	31
5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор	31
5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо	33
1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр	37
2-тиркеме. Глоссарий.....	38
3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси.....	40

Резюме

Отчеттук чейрек ичинде дүйнөлүк экономика жай арымда өсүшүн уланткан. АКШ жана Кытайды кошо алганда, дүйнөдөгү алдыңкы өлкөлөрдүн экономикасынын өсүш арымынын басаңдашы өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдөгү тышкы суроо-талапка таасирин тийгизет. Ал эми ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн экономикасында ИДӨнүн алгылыктуу өсүү динамикасы белгиленген. Бүтүндөй алганда, азык-түлүк товарларына дүйнөлүк баалардын төмөндөшүнөн улам, глобалдуу инфляциянын басаңдашы байкалган.

2023-жылы Кыргыз Республикасында экономикалык өсүш 6,2 пайызды түзгөн. Экономиканын бардык секторлорунда, айрыкча, кызмат көрсөтүү, өнөр жай жана курулуш секторунда өсүш динамика сакталып калган. Эмгек акыларынын жогорулашы, өлкөгө акча которуулардын агылып кирүү арымынын өсүшү жана керектөө кредиттеринин көбөйүшү эсебинен ички суроо-талап жогорулаган.

2023-жылдын IV чейрегинде соода балансы экспорт жана Кыргыз Республикасына импорттук берүүлөр көлөмүнүн кыйла өсүшүнүн таасиринде калыптанган. Натыйжада, өлкөнүн соода балансынын тартыштыгы 2022- жылдын IV чейрегиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 24,2 пайызга көбөйүү менен 2 034,7 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн. Ал эми тышкы соода жүгүртүү көлөмү 32,5 пайызга өскөн жана 4,4 млрд АКШ долларын түзгөн.

Кыргыз Республикасындагы инфляциялык процесстер Улуттук банктын акча-кредит чараларынан улам басаңдашын уланткан. Жылдык инфляция көрсөткүчү 2023-жылдын декабрь айында 2022-жылдын декабрындагы 14,7 пайыздан 7,3 пайызга чейин төмөндөгөн. Азык-түлүк товарларына баалардын өсүш арымы басаңдоо тенденциясын уланткан.

Акча-кредит саясатынын шарттары инфляциянын монетардык факторун чектөөгө багытталган. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери бир аз өсүү менен Улуттук банктын пайыздык чегинин алкагында, Улуттук банктын эсептик ченине жакын өлчөмдө калыптануусун уланткан. Банк системасында, жалпысынан, үстөк ликвиддүүлүк жогору деңгээлде сакталып калган, буга байланыштуу Улуттук банк ачык рынокто операцияларды жигердүү ишке ашырган.

Ички валюта рыногундагы жагдай туруктуу бойдон сакталып калган. Айрым мезгилдерде ички валюта рыногунда чет өлкө валютасына суроо-талап сунуштоо көлөмүнөн ашкандыгы байкалган. Мындай шарттарда, алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүн жөнгө салуу максатында, Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу боюнча интервенцияларды жүргүзгөн.

Банк системасынын депозиттер жана кредиттер рыногу жигердүү өнүгүшүн уланткан. Отчеттук мезгилде коммерциялык банктардын кредит портфелинин, негизинен, улуттук валютадагы кредиттер эсебинен кыйла өсүшү белгиленген, ошол эле учурда депозиттик базанын көбөйүшү байкалган.

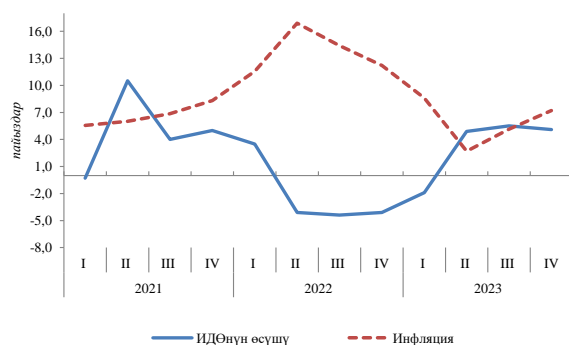
1-глава. Тышкы чөйрө

1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү

АКШ жана Кытайды кошо алганда, дүйнөдөгү алдыңкы өлкөлөрдүн экономикасынын өсүш арымынын басаңдашы өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдөгү тышкы суроо-талаптын төмөндөшүн шарттаган. Ал эми ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн экономикасында реалдуу ИДӨнүн алгылыктуу өсүш динамикасы белгиленген.

Россия

1.1.1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, «Блумберг» МА, Росстат

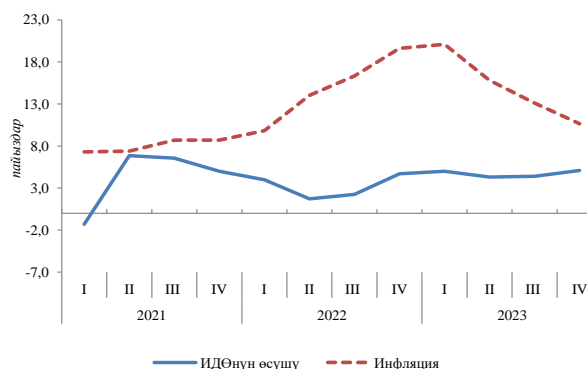
жыйынтыгында дүң жана чекене соода (+7,3 пайыз), иштеп чыгаруу өнөр жайы (+7,0 пайыз) жана курулуш (+7,0 пайыз) секторунун көбүрөөк салымынын эсебинен 3,6 пайызды түзгөн. ИДӨнүн өсүшүнө, негизинен, ички суроо-талаптын көбөйүшү түрткү болгон.

Акча-кредит саясатынын катуулатылышына карабастан, инфляция арымы 2023-жылдын IV чейрегинде тездеген. Отчеттук мезгилде инфляция жылдык мааниде 7,2 пайызды түзгөн. Бардык топтор боюнча баалардын өсүш арымынын тездеши белгиленген: азык-түлүк товарларына – 7,1 пайызга, азык-түлүктөн башка товарларга – 5,5 пайызга жана кызмат көрсөтүүлөргө – 9,6 пайызга.

Казакстан

2023-жылы Казакстандын экономикалык өсүшү туруктуу ички суроо-талап, инфраструктуралык долбоорлорду ишке ашыруу жана мунай секторун калыбына келтирүү эсебинен 5,1 пайызды түзгөн. Курулуш, соода жана байланыш тармактарында айкын өндүрүү көлөмүнүн индекстеринин көбүрөөк өсүшү байкалган, ал эми аба-ырайынын жагымсыз шарттарынан улам, өсүмдүк өстүрүүдө өндүрүш көлөмүнүн төмөндөшү эсебинен айыл чарба секторунда 7,7 пайызга кыскаруу белгиленген. Негизги капиталга инвестициялар көлөмү 2023-жылы 13,7 пайызга (2022-жылы 7,9 пайызга өсүш), 39,5 млрд АКШ долларына чейин көбөйгөн.

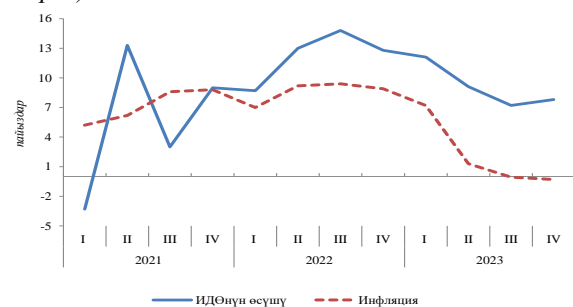
1.1.2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги, «Блумберг» МА, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Армения

1.1.3-график. Арменияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

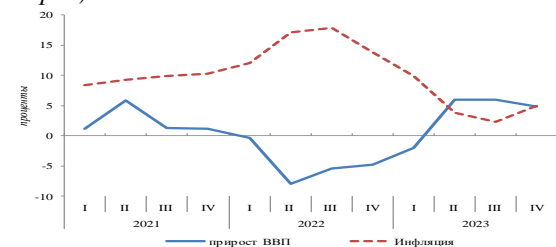
Булагы: Армения Улуттук статистика кызматы, «Блумберг» МА, Армения Республикасынын Борбордук банкы

тармактарында жогору өсүш арымы белгиленген.

Арменияда отчеттук мезгил ичинде инфляция деңгээлинин туруктуу төмөндөшү байкалып, 2023-жылдын акырында жылдык мааниде 0,6 пайыз деңгээлинде дефляция катталган. Дефляциянын негизги фактору болуп, тамак-аш продуктуларына баалардын жылдык мааниде 4,8 пайызга төмөндөшү саналган (2023- жылдын декабры/2022-жылдын декабры).

Белоруссия

1.1.4-график. Белоруссияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Беларусь Республикасынын Улуттук статистика комитети

Инфляция боюнча басандоо тенденциясы байкалган.

2023-жылдын декабрь айында жылдык инфляциянын көрсөткүчү 9,8 пайызды түзгөн. Азык-түлүк товарларына баалар жылдык мааниде 8,5 пайызга, азык-түлүктөн башка товарларга – 9,1 пайызга өскөн, ал эми акы төлөнүүчү кызматтарга баалар – мурдагы айдагы 12,0 пайыздан 12,4 пайызга чейин жогорулаган. Жылдык инфляциянын деңгээлине тамак-аш продуктуларына жана алкогольсуз суусундуктарга (+3,3 п.п.), турак жай кызматтарына (+1,8 п.п.), кийим-кече жана бут кийимге (+1,1 п.п.) баалардын өсүшү көбүрөөк салым кошкон.

2023-жылдын IV чейрегинде Арменияда экономикалык жигердүүлүк жогору деңгээлде сакталып калган.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча экономикалык жигердүүлүктүн көрсөткүчү жылдык мааниде 9,5 пайызды түзгөн. Айыл чарба секторун кошпогондо, экономиканын дээрлик бардык чөйрөлөрүндө өндүрүш көлөмүнүн өсүшү катталган. Курулуш секторунда өндүрүш көлөмүнүн (+11,5 пайыз) өсүшү, негизинен, турак жай сатып алууга мамлекеттик жеңилдиктердин көбөйүшү менен шартталган. Соода (+35,9 пайыз) жана өнөр жай (+20,0 пайыз)

2023-жылдын IV чейрегинде Белоруссияда экономикалык жигердүүлүктүн басандашы байкалган.

Отчеттук мезгилде реалдуу ИДӨнүн өсүшү мурдагы чейректе катталган 6,0 пайыздан кийин 4,8 пайызды түзгөн. Экономикалык жигердүүлүктүн өсүшүнө, негизинен, ички суроо-талаптын көбөйүшү жана товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн таза экспортунун өсүшү түрткү болгон. Калктын керектөө жагында жигердүүлүгү реалдуу эмгек акынын жана

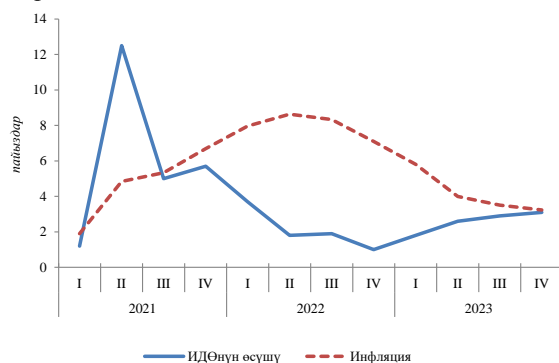
керектөө кредиттеринин (2023-жылдын IV чейрегинде жылдык мааниде 13,8 пайызга) өсүшү менен шартталган.

Отчеттук мезгилде инфляция белорус рублинин алсызданышынын жана керектөө суроо-талабынын түрткү берүүчү таасири күчөшүнүн натыйжасында, 2023-жылдын III чейрегиндеги 2,0 пайызга салыштырмалуу 5,8 пайызга чейин тездеген.

АКШ

1.1.5-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: АКШнын Соода министрлиги, АКШнын Эмгек министрлиги, «Блумберг» МА

АКШнын экономикалык жигердүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү 2023-жылдын IV чейрегинде мурдагы алты чейрек ичиндеги маанилерден жогору түптөлгөн, ал эми инфляция басаңдашын уланткан.

АКШнын реалдуу ИДӨсү каралып жаткан мезгилде 2022-жылдын ушул мезгилине (+0,7 пайыз) салыштырганда, керектөө чыгашалары, мамлекеттик чыгашалар жана дүң инвестициялар туруктуу өсүшү эсебинен 3,1 пайызга¹ көбөйүшү белгиленген.

АКШнын өндүрүш секторундагы иш жигердүүлүгүнүн индекси (ISM Manufacturing²) 2023-жылдын декабрь

айында 2023-жылдын сентябрындагы 49,0 пунктка салыштырганда 47,4 пунктка чейин төмөндөгөн, ал эми кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө (ISM Non-Manufacturing) - 53,6 пункттан 50,6 пунктка чейин төмөндөгөн. АКШда жумушсуздук деңгээли 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 3,7 пайызга чейин (жыл башынан бери +0,2 п.п.) өскөн.

АКШ экономикасында инфляциялык процесстер басаңдашын уланткан. 2023-жылдын декабрында жылдык инфляция 3,4 пайызга чейин (2023-жылдын сентябрь айында – 3,7 пайыз) басаңдаган. Инфляциянын төмөндөшү турак жайды ижарага алуу жана азык-түлүк бааларынын өсүш арымынын басаңдашы, ошондой эле энергия ресурстарына баалардын төмөндөшү менен шартталган. Тамак-аш продуктуларынын жана энергия продукцияларынын (индекс Core CPI) наркын эске албаганда, чейрек ичинде керектөө бааларынын өсүшү жылдык мааниде 4,1 пайыздан 3,9 пайызга чейин төмөндөгөн.

Кытай

2023-жылдын IV чейрегинде Кытай экономикасы мурдагы чейректеги 4,9 пайыздан кийин 5,2 пайызга жогорулаган.

2023-жылы ИДӨнүн өсүш арымы 5,2 пайызды түзгөн, бул өткөн жылы Кытай өкмөтү белгилеген 5 пайыз өлчөмүндөгү максаттуу көрсөткүчтөн жогору.

Ал эми кыймылсыз мүлк рыногунда алты ай катары менен жаңы турак жайларга баалардын төмөндөшү байкалган: 2023-жыл ичинде кыймылсыз мүлк сатуу көлөмү

¹ АКШнын экономикалык анализ бюросунун алдын ала маалыматы боюнча.

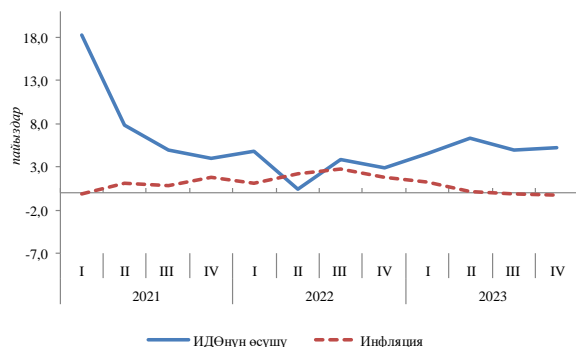
² Сунуштарды башкаруу институтунун (ISM) маалыматы. 50 пункттан жогору индекс мааниси ишкердик жигердүүлүгү күч алгандыгын, төмөн болсо – ал басаңдагандыгын билдирет. Өндүрүштүк индекс (ISM Manufacturing) – бул 300дөн жогору өндүрүштүк фирмаларда сатып алуулар боюнча менеджерлерди сурамжылоого негизделген АКШнын экономикалык жигердүүлүгүнүн ар айлык индикатору. ISM Non-Manufacturing индекси ага АКШнын ИДӨсүнүн 90 пайызга жакыны жана өлкөнүн иштеп жаткан жарандарынын 80 пайызга жакыны туура келген кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүнүн 62 сегменттен турган компаниялардын маалыматынын негизинде эсептелет.

8,5 пайызга төмөндөгөн, ал эми жаңы курулушту пайдаланууга киргизүү көлөмү 20,4 пайызга азайган.

Кытай экономикасынын өсүшүнө узак убакыт бою түрткү берип келген тышкы сооданын өсүш арымы басаңдашын уланткан. Кытайдын Башкы бажы башкармалыгы жарыялаган акыркы маалыматтарга ылайык, өлкө экспорту жылдык эсептөөдө 4,6 пайызга, ал эми импорт – 5,5 пайызга кыскарган. 2023-жылы Кытайдын тышкы соодасынын жылдык көлөмү 5,0 пайызга, 5,94 трлн АКШ долларына чейин төмөндөгөн.

1.1.6-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистикалык бюросу, «Блумберг» МА

2023-жылдын IV чейрегинде

Кытайда дефляция мурдагы чейректеги

0,1 пайыздан кийин 0,3 пайызды түзгөн.

Жылдык орточо инфляция 2023-жылы

0,2 пайызды түзгөн, бул отчеттук жылга

карата өкмөттүн болжолдоолорунан

2,8 пайызга төмөн. Керектөө баа индексине

таасирин тийгизүүчү негизги фактор катары

чочко этине баалар жылдык эсептөөдө

26,1 пайызга төмөндөгөн. Ошондой эле

өндүрүүчүлөрдүн баа индекси да

2,7 пайызга төмөндөгөн, бул отчеттук

мезгилде ички суроо-талаптын начарлашын

билдирет. Бирок кызмат көрсөтүүлөр

чөйрөсүндөгү инфляция тез арымда өскөн:

туризм жана мейманканаларда жашоо

баалары, тиешелүүлүгүнө жараша, 6,8 жана 5,5 пайызга жогорулаган.

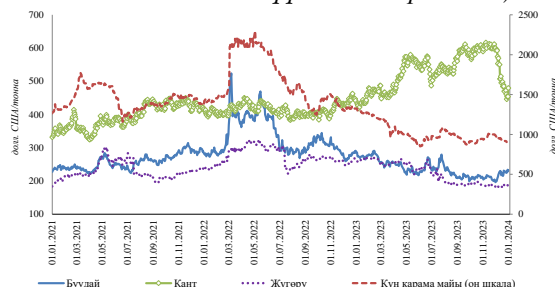
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору

2023-жылдын IV чейрегинин ичинде дүйнөлүк азык-түлүк рыногундагы баалар динамикасынын ар башка багытта болушуна карабастан, бүтүндөй алганда, дүйнөлүк азык-түлүк бааларынын төмөндөшү белгиленген. Дүйнөлүк экономиканын өсүш арымы басаңдашынан улам, мунай баасынын төмөндөө тренди байкалган. Геосаясий тобокелдиктер жана глобалдуу жогору инфляция деңгээли сакталып тургандыгына байланыштуу, 2023-жылы дүйнөлүк рынокто алтынга суроо-талап эң жогорку көрсөткүчтө болгон, бул ага карата баанын өсүшүнө түрткү берген.

Азык-түлүк рыногу

1.2.1-график. Азык-түлүк товарларына баалардын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

Негизги азык-түлүк товарларына

баалар динамикасы 2023-жылдын

IV чейрегинде төмөндөө тренди менен ар

башка багытта болгон. Айрым өндүрүүчү

өлкөлөрдө импортко суроо-талаптын төмөн

болушу, аба-ырайы шарттарынын

начарлашы жана дүйнөдөгү геосаясий курч

абал дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда

баалардын багытынын түптөлүшүнө

негизги фактор болгон.

Өсүмдүк майларына баалар

мурдагыдай эле, өзгөрүлмөлүү болгон. 2023-жылдын ноябрь айында сатып алуу көлөмүнүн көбөйүшү жана негизги өндүрүүчү өлкөлөрдө өндүрүш көлөмүнүн кыскарышы эсебинен баалар жогорулаган, ал эми жыл акырында сунуштоо көлөмүнүн көбөйүшүнөн улам, өсүмдүк майына дүйнөлүк баалар төмөндөгөн.

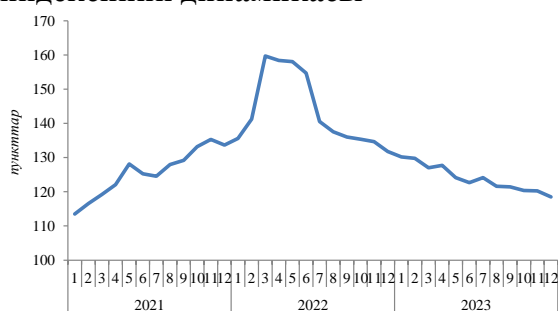
Ошондой эле декабрь айында ноябрь айына салыштырмалуу дан эгиндерине баалардын 1,5 пайызга бир аз жогорулашы байкалган, бул логистикада орун алган иш

үзгүлтүктөрүнө жана Кара деңиз регионундагы курч абалга байланыштуу, 2023-жылдын төрт айы ичинде биринчи жолу буудайга экспорттук баалардын жана жүгөрүгө баалардын өсүшү менен шартталган.

Ноябрь айында күрүчкө баалар туруктуу бойдон калган, бирок буга салыштырмалуу декабрь айында Эль-Ниньо жаратылыш кубулушуна байланыштуу, өндүрүүчү өлкөлөрдө күрүчтүн түшүмү төмөндөшүнөн кооптонуудан улам, ошондой эле Индияда киргизилген экспорттук чектөөлөрдүн натыйжасында, күрүчтүн дүйнөлүк баасы өсүшү белгиленген.

Ал эми канттын баасынын декабрь айында төмөндөшү, негизинен, Бразилиядагы өндүрүш арымына байланыштуу болгон, буга аба-ырайынын ыңгайлуу шарттары өбөлгө түзгөн. Бразилиядан жигердүү экспорттоо жана этанолду сатуудан пайданын төмөндөшү кантка дүйнөлүк баалардын жалпы төмөндөшүнө алып келген.

1.2.2-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

ФАО¹ индекси 2023-жылдын IV чейрегинде төмөндөшүн уланткан. Индекстин төмөндөшү, негизинен, 2023-жылдын декабрында байкалган, бул сүт азыктарына жана дан эгиндерине баа индексинин өсүшүнө салыштырмалуу кантка, өсүмдүк майына жана этке баалардын индексинин кыйла төмөндөшү менен шартталган. Баалардын өзгөрүлүшүнө таасирин тийгизүүчү төмөнкү факторлор сакталып калган: өндүрүүчү өлкөлөрдө аба-ырайынын

шарттарынын өзгөрүлүп турушу, дүйнөлүк суроо-талап, дүйнөдөгү геосаясий кырдаал, өндүрүш чыгашалары жана логистика.

2023-жылдын IV чейрегинде ФАО азык-түлүк бааларынын индексинин орточо мааниси 2023-жылдын III чейрегине салыштырганда, 2,2 пайызга төмөн түптөлүп, 119,7 пунктту түзгөн, бул көрсөткүч 2022-жылдын ушул чейрегине салыштырганда 10,7 пайызга төмөндөгөн.

Энергия продукциялар рыногу

Brent маркасындагы мунайга орточо баа 2023-жылдын IV чейрегинде өткөн чейрекке салыштырганда 3,6 пайызга төмөндөп, баррелине 82,8 АКШ долларын түзгөн (өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда орточо баа 6,5 пайызга төмөндөгөн). Urals маркасындагы россия мунайы Brent маркасына карата баррелине 10-15 АКШ доллары өлчөмүндө дисконт менен сатылган.

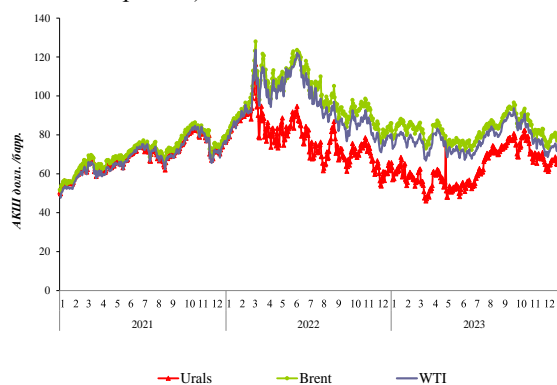
ОПЕК+ өлкөлөрүнүн 2023-жылдын 30-ноябрындагы отурумунун жыйынтыгы боюнча мунай өндүрүү көлөмүн суткасына 700 миң баррелге кыскартуу чечими кабыл алынган. 2024-жылдын I чейрегинде Сауд Аравиясы мунай казып алууну суткасына 1 млн баррелге кыскартууну улантуусу, ал эми Россия мунай экспортун жана мунай заттарын суткасына 200 миң баррелге ыктыярдуу түрдө көбөйтө тургандыгы болжолдонууда, бул чогуу алганда суткасына 500 миң баррелди түзөт.

Жакынкы Чыгышта конфликттин күчөшүнө байланыштуу, ОПЕК өлкөлөрүнөн мунайды берүү көлөмү 2023-жылдын декабрь айында 2022-жылдын ушул эле айына салыштырмалуу 7,0 пайызга төмөндөгөн. Кызыл деңизде йемен хуситтеринин коммерциялык кемелерге чабуулунан улам, чийки зат берүү үзгүлтүккө учурашынан

¹ ФАО азык-түлүк бааларынын индекси – негизги беш азык-түлүк товардык топторго (эт, сүт азыктары, дан эгиндери, өсүмдүк майлар жана кант) эл аралык баа динамикасына көз салып турган, орточо алынган көрсөткүч.

кооптонууга байланыштуу, 2023-жылдын IV чейреги ичинде мунай бааларынын өзгөрүлмөлүүлүгү сакталып калган.

1.2.3-график. Мунайга баанын динамикасы (АКШ долларында)

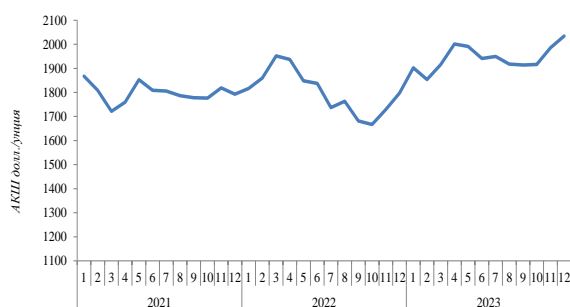
Мунайга дүйнөлүк баалар КММ өндүрүүчү өлкөлөрдө экспорттук баалардын түптөлүшүнө олуттуу таасирин тийгизет жана көп эле учурда Кыргыз Республикасы андан КММ импортунун жалпы көлөмүнүн 95 пайызга жакынын импорттогон Россиянын мунай иштетүүчү заводдорунда баалардын түзүлүшүндө чечүүчү ролду ойнойт.

2023-жылдын IV чейрегинде Кыргызстанда күйүүчү-майлоочу материалдарга баалардын 4,2 пайызга өсүшү байкалган (2022-жылдын IV чейрегине карата 2023-жылдын

IV чейреги): бензинге баалар 6,4 пайызга жогорулаган, дизель отунуна 6,9 пайызга төмөндөгөн. Баалардын өсүшү, негизинен, Россияда демпфердик төлөөлөрдү эки эсеге кыскартуу жөнүндө мыйзам кабыл алынгандыгына байланыштуу, россиялык мунайды кайра иштетүү заводунда чыккан баалардын жогорулашы менен шартталган.

Алтын рыногу

1.2.4-график. Алтынга баа динамикасы

Булагы: «Блумберг» МА

Отчеттук мезгил ичинде геосаясий тобокелдиктер сакталып турган шартта, алтынга дүйнөлүк баалардын бара-бара жогорулоо тренди байкалган.

Дүйнөлүк рынокто алтынга суроо-талап 2023-жылдын IV чейрегинде, болжол менен, мурдагы чейректеги деңгээлде калыптанган. Алтынга жылдык суроо-талап (биржадан тышкаркы рынокту эске албаганда) 4 448 тоннаны түзгөн, бул

2022- жылдагы көрсөткүчтөн 5,0 пайызга төмөн. Ал эми биржадан тышкаркы олуттуу агымдарды жана запастардын агымдарын (398 тонна) эске алганда, 2023-жылы алтынга жалпы суроо-талап буга чейинкиден эң жогору болуу менен 4 899 тоннаны түзгөн. Борбордук банктардын алтынды рекордук өлчөмдө сатып алышы, ошондой эле зер буюмдарды туруктуу керектөө биржалык рыноктордон олуттуу агылып чыгуу көлөмүн компенсациялаган. Зер буюмдарын жылдык керектөө туруктуу бойдон сакталып, алтынга баалардын жогору болушуна карабастан, 2 093 тонна деңгээлинде түптөлгөн.

Куймаларга жана монеталарга жыл сайын салынуучу инвестициялар бир аз кыскарган (жылдык эсептөөдө -3,0 пайыз). Ал эми биржадан тышкаркы инвестициялар 2023-жылы алтынга баанын жогорулашына таасирин тийгизген.

Алтын казып алуунун жылдык көлөмү өткөн жылга салыштырганда 1,0 пайызга, 3 644 тоннага чейин көбөйгөн, бирок 2018-жылдагы рекордук көрсөткүчкө жеткен эмес. Бүтүндөй жыл ичинде кайра иштетүү алтынга баанын жогору болушунан улам, 1 237 тоннага чейин көбөйгөн (жылдык мааниде +9,0 пайыз). Натыйжада, жалпы алтынды сунуштоо көлөмү 2022-жылга салыштырганда 3,0 пайызга көбөйгөн.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча алтынга баа 13,1 пайызга жогорулоо менен, бир трой унциясы үчүн 2 063,0 АКШ долларын түзгөн (IV чейректе орточо баа 1 977,3 АКШ доллары деңгээлинде түптөлгөн, бул 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 14,2 пайызга жогору).

2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү

2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш

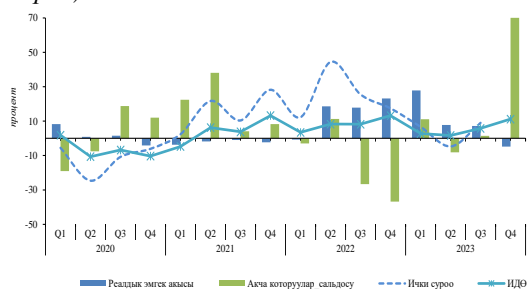
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүк көрсөткүчтөрү алгылыктуу бойдон сакталып калган. Буга ички керектөө суроо-талабынын көбөйүшү негизги фактор болгон, ал эмгек акыларынын, керектөө кредиттеринин жана чек ара аркылуу өтүүчү акча которуулардын көбөйүшү менен шартталган.

Экономиканын бюджеттик-салык сектору фискалдык консолидацияны жүргүзүү менен мүнөздөлдү жана ал орто мөөнөттүү мезгилде да улантылат. Отчеттук мезгилде бюджеттик балансты жакшыртууга салыктык администрациялоонун жакшыртуунун натыйжасында бюджеттин чыгымдарына салыштырмалуу кирешелердин өсүшүнүн озгон арымы өбөлгө түздү.

Суроо-талап

2.1.1-график. Ички суроо-талап жана акча которуулар динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, эсептөөлөр: Улуттук банк

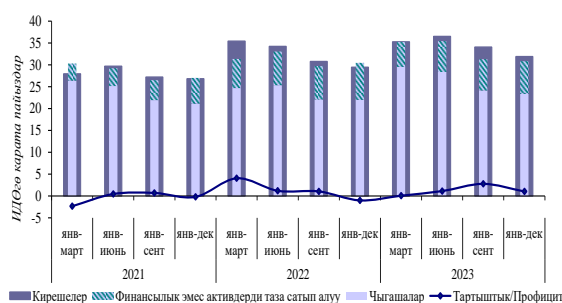
2023-жылдын III чейрегинин¹ алдын ала жыйынтыгы боюнча ички суроо-талаптын өсүшү жылдык мааниде 9,0 пайызды түзгөн.

2023-жылы ички керектөө суроо-талабынын жогорулашы керектөө кредиттеринин 68,9 пайызга өсүшү, реалдуу эмгек акынын 8,6 пайызга көбөйүшү, ошондой эле өлкөгө чек ара аркылуу өтүүчү акча которуулардын таза агылып кирүүсүнүн 14,5 пайызга өсүшү менен мүнөздөлгөн.

Мамлекеттик финансы сектору

2.1.2-график. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

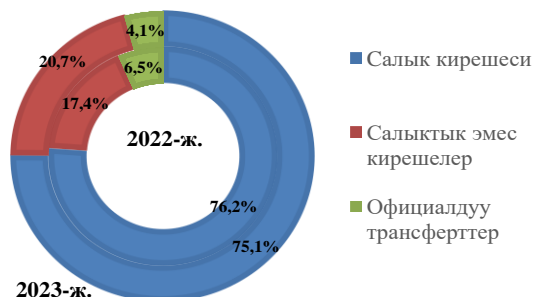
бирге эле, негизинен, дивиденддер боюнча түшүүлөр, мамлекеттик жана муниципалдык

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча бюджет ИДӨгө карата 1,0 пайыз профицит менен аткарылган. Бюджеттин калыптанган профицити бюджетке түшүүлөрдүн чыгашалардан озгон арымда өсүшү менен түшүндүрүлөт. Бюджеттин күндөлүк кирешелери 30,4 пайызга, 391,9 млрд сомго чейин жогорулаган (ИДӨгө карата 31,9 пайыз). Салыктык түшүүлөрдүн жогору болушу экономикалык жигердүүлүк, айрыкча, тышкы соода операцияларында жогорулашы жана салык жол-жоболорун фискалдаштыруу боюнча жигердүү иштерге байланыштуу болгон. Муну менен

¹ Актуалдуу маалымат жоктугунан, буга чейинки мезгилде катталган маалыматтарга шилтеме келтирилген.

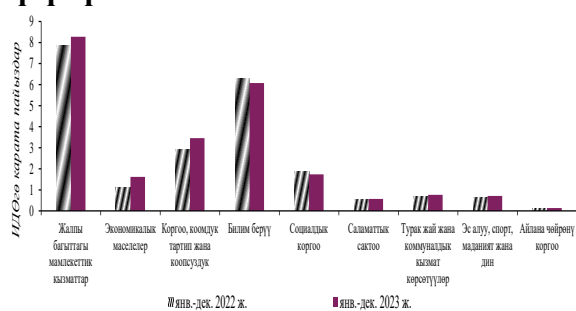
ишканалардан түшкөн пайда, ошондой эле акы төлөнүүчү кызматтардан алынган кирешелер эсебинен салыктык эмес кирешелер да кыйла көбөйгөн.

2.1.3-график. Мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин түзүмү

Мамлекеттик бюджеттин жалпы чыгашалары 22,0 пайызга, 379,5 млрд сомго чейин (ИДӨгө карата 30,9 пайыз) көбөйүп, ошол эле учурда пландан төмөн түптөлгөн. Бюджеттин негизги күндөлүк чыгашалары функционалдык классификациясы боюнча «жалпы багыттагы мамлекеттик кызматтар» (35,4 пайыз), «билим берүү» (26,0 пайыз), «коргонуу, коомдук тартип жана коопсуздук» (14,8 пайыз) ж.б. статьяларына багытталган. Бюджеттин капиталдык чыгашаларынын көлөмү 92,2 млрд сомду түзгөн (ИДӨгө карата 7,5 пайыз).

2.1.4-график. Мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын функционалдык түзүмү

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

Орто мөөнөттүү мезгилде Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги мамлекеттик финансылык каражаттарды тескөөнү жакшыртуу менен бирге фискалдык консолидациялоону улантышы күтүлүүдө. Ошондой эле 2024-жылы республикалык бюджеттин профицити 10,9 млрд сомду (ИДӨгө карата 0,9 пайыз), 2025-жылы – 24,9 млрд сомду (ИДӨгө карата 1,7 пайыз) жана 2026-жылы – 29,5 млрд сомду түзө тургандыгы (ИДӨгө карата 1,7 пайыз) болжолдонууда.

Инвестициялар

2.1.5-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар (млн сом, пайыздар)

	январь-декабрь			
	2022-ж.	2023-ж.	2022-ж.	2023-ж.
	млн. сом		үлүшү, пайыздар	
Барыгы	139 417,5	168 537,4	100,0	100,0
Ички инвестициялар	103 193,0	141 394,9	74,0	83,9
Республикалык бюджет (өзгөчө кырдаалга кеткен каражаттарды кошо алганда)	11 297,8	23 473,3	8,1	13,9
Жергиликтүү бюджет	3 546,6	5 336,3	2,5	3,2
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	46 439,6	56 860,5	33,3	33,7
Банктын кредити	846,0	3 285,5	0,6	2,0
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайыр-садага каражаттарын кошо алганда)	41 063,0	52 439,3	29,5	31,1
Тышкы инвестициялар	36 224,5	27 142,5	26,0	16,1
Чет өлкө кредити	19 632,7	13 368,8	14,1	7,9
Тыше чет өлкө инвестициялары	9 403,3	3 525,2	6,7	2,1
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	7 188,5	10 248,5	5,2	6,1

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

Негизги капиталга инвестицияларды өздөштүрүү деңгээли кыйла жогорулагандыгы байкалган.

Негизги капиталга инвестицияларды өздөштүрүү деңгээли 2022-жылдагы 4,0 пайызга салыштырмалуу 2023-жылы 18,8 пайызды түзгөн.

Мындай жогорулоо ички булактар эсебинен каржылануучу инвестициялардын 34,6 пайызга көбөйүшү менен камсыз болгон. Ал эми тышкы булактар эсебинен инвестициялар көлөмү 26,3 пайызга төмөндөгөн.

Дүң жана чекене соода жүргүзүү объекттеринин курулушуна негизги капиталга инвестициялар 2,9 эсеге, искусство, оюн-зоок жана эс алуу объектирине – 2,8 эсеге жана иштеп чыгуу өндүрүшүнүн объектирине – 2,0 эсеге көбөйгөн. Айыл чарба, токой чарба жана балык чарба объектиринин курулушуна багытталган инвестициялардын

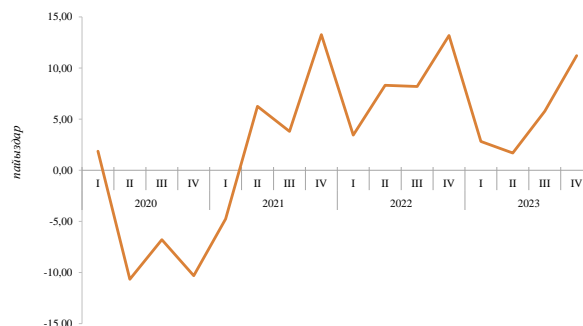
32,6 пайызга, маалымат жана байланыш объекттерине – 30,4 пайызга, транспорт иши жана жүк сактоо объекттерине – 26,3 пайызга азайышы байкалган.

Сунуш

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматына ылайык, 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн номиналдык көлөмү 2022-жылга салыштырганда реалдуу мааниде алганда 6,2 пайызга өсүп, 1 228,9 млрд сомду түзгөн (2023-жылы өсүш 9,0 пайызды¹ түзгөн).

2.1.6-график. ИДӨнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

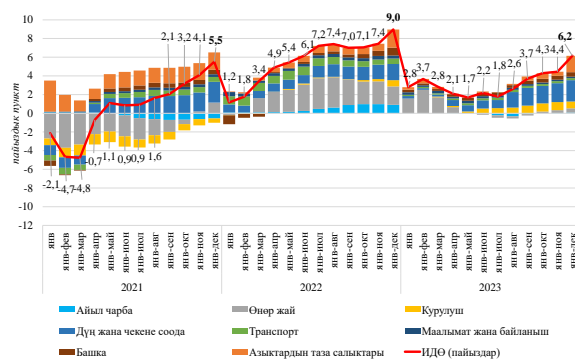
Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, эсептөөлөр: Улуттук банк

Кызмат көрсөтүүлөр жана курулуш секторлорунда көбүрөөк экономикалык жигердүүлүк байкалган.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча кызмат көрсөтүүлөр секторунда өсүш реалдуу мааниде алганда 6,2 пайызды түзгөн, бул дүң жана чекене жүгүртүү көлөмүнүн көбөйүшү менен шартталган (+15,1 пайыз). Бул сектордун 2023-жыл ичинде ИДӨнүн жалпы өсүшүнө салымы 3,1 п.п. түзгөн. Ал эми кызмат көрсөтүүлөр секторунун ИДӨнүн түзүмүндөгү салыштырма салмагы бир аз гана, 50,8 пайыз өлчөмүндө болгон.

2.1.7-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө салымы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, эсептөөлөр: Улуттук банк

2023-жылы курулуш секторунун өсүш арымынын 10,3 пайызга жогорулашы белгиленген, ал эми айыл чарбасы кургакчылыкка байланыштуу 0,6 пайыз чегинде бир аз гана өсүш арымын көрсөткөн. Өнөр жай сектору 2,7 пайызга көбөйүү менен ИДӨнүн жалпы өсүшүнө 0,5 п.п. өлчөмүндө азыраак салым кошкон. Продуктуларга таза салыктар көлөмү 2023-жылы 12,7 пайызга көбөйгөн (жалпы ИДӨнүн өсүшүнө салымы 1,8 п.п. түзгөн), бул көбүнчө салык жыйымдарынын жакшырышы менен шартталган.

ИДӨ дефлятору 13,4 пайыз деңгээлинде оң калыптанган, бул 2022-жылдын январь-декабрь

айларындагыга караганда 6,2 п.п. төмөн.

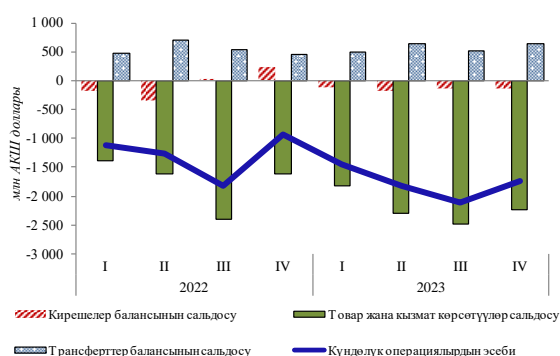
2.2. Тышкы сектор²

Күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгы 2023-жылдын IV чейрегинде, негизинен, күндөлүк эсептин башка статьяларынын – кызмат көрсөтүүлөр жана кирешелер балансынын начарлоосу менен бирге соода балансынын терс сальдосу сакталып турушу эсебинен түптөлгөн.

¹ Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин такталган маалыматтары боюнча.

² Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске алганда, алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча. Салыштыруу мезгили – өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек.

2.2.1-график. Күндөлүк операциялар эсеби

Эскертүү: Алдын ала жана болжолдуу баа берүүлөр боюнча.

долларын түзгөн. Экспорттун түптөлгөн көлөмүнө, негизинен, (монетардык эмес) алтынды берүү таасирин тийгизген. Алтынды эске албагандагы экспорт 37,1 пайызга төмөндөп, 524,6 млн АКШ долларын түзгөн.

Ал эми товарлардын импорту (ФОБ баасында) 3 223,9 млн АКШ долларын түзгөн жана 29,8 пайызга көбөйгөн. Региондо калыптанган соода түзүмү импорттук операциялардын өсүшүнө таасирин улантып жатат. Отчеттук мезгилде импорттун көбөйүшүнө, жеңил автоунааларды, ошондой эле жабдуунун тиешелүү тетиктерин берүүлөр негизи салымын кошкон. Ошондой эле каралып жаткан мезгилде энергия продукцияларынын айкын жана нарктык көлөмүнүн өсүшү эсебинен алардын импорттунун 24,6 пайызга (2022-жылдын IV чейрегиндеги 206,2 млн АКШ долларына салыштырганда 257,0 млн АКШ доллары) өсүшү байкалган.

Күндөлүк трансферттердин түзүмүндө жеке которуулардын көбөйүшү белгиленип, ал эми мамлекеттик сектордун трансферттеринин балансы боюнча кыйла кыскаруу байкалып жатат.

2023-жылдын IV чейрегинде жеке трансферттердин таза агылып кирүүсүнүн алгылыктуу динамикасына (63,7 пайызга өсүш), негизинен, жеке адамдардын чек ара аркылуу өтүүчү акча каражаттары агылып кирүүсүнүн көбөйүшү таасирин тийгизген. Расмий трансферттердин динамикасы толугу менен өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдөн акчалай гранттардын түшүүсү жана эл аралык уюмдарга мүчөлүк төгүмдөрдү чегерүүлөр эсебинен калыптанган.

Отчеттук чейректе кызмат көрсөтүүлөр балансынын тартыштыгы 207,6 млн АКШ долларына чейин көбөйүшү, ал эми «кирешелер» статьясынын сальдосу баа берүүлөргө ылайык 131,9 млн АКШ доллары өлчөмүндө терс мааниде түптөлүшү күтүлөт.

Улуттук банктын алдын ала жана болжолдуу баа берүүлөрүнө ылайык, 2023-жылдын IV чейрегинде капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча 2 178,0 млн АКШ доллары өлчөмүндө капиталдын агылып кирүүсү күтүлүүдө.

Капитал менен операциялар эсеби 66,2 млн АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдо менен түптөлөт. Ал эми финансылык эсеп боюнча оң баланс жеке сектордун резидент эместер алдындагы милдеттенмелерин көбөйтүү түрүндө башка инвестицияларды көбөйтүү эсебинен 2 111,7 млн АКШ доллары өлчөмүндө күтүлөт.

Ошентип, 2023-жылдын IV чейрегинин жыйынтыгында Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 440,7 млн АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдодо түптөлөт.

Алдын ала жана баа берүү маалыматтар боюнча, күндөлүк эсептин тартыштыгы 2023-жылдын IV чейрегинде 1 737,2 млн АКШ долларын же ИДӨгө¹ карата 51,1 пайызды түзгөн.

Кыргыз Республикасында соода балансынын тартыштыгы отчеттук мезгилде импорттун өсүү тенденциясы улантылган шартта, 2 034,7 млн АКШ долларына чейин көбөйгөн, ошол эле учурда экспорттук берүүлөрдүн олуттуу өсүшү байкалган.

Товарлар экспорту (ФОБ баасында) 40,6 пайызга өскөн жана 1 189,2 АКШ млн

¹ ИДӨгө карата катыштын көрсөткүчтөрү акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмөлүү жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген.

Сомдун реалдуу жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекстери

2.2.2-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

	жыл (ор)			ай откон жылдын башына карата (айдан акырына)		
	2021 (ор) (январь-декабрь)	2022 (ор) ¹ (январь-декабрь)	%	2022-ж. декабрь	2023-ж. декабрь	%
РЭАК	115,8	122,5	5,8	123,7	131,3	6,1
НЭАК	119,6	125,8	5,2	123,9	122,2	-1,3
РЭАК кытай юанына карата	74,4	87,5	17,5	94,7	99,0	4,5
НЭАК кытай юанына карата	51,7	54,3	4,9	55,9	54,3	-2,8
РЭАК еврого карата	96,7	116,6	20,5	117,8	112,3	-4,7
НЭАК еврого карата	60,8	68,8	13,2	67,7	62,5	-7,7
РЭАК жапон иенасына карата	119,8	160,1	33,7	168,8	180,4	6,8
НЭАК жапон иенасына карата	67,9	81,6	20,2	83,1	84,9	2,1
РЭАК каз. тенгесине карата	133,9	144,5	7,9	140,9	128,8	-8,6
НЭАК каз. тенгесине карата	157,0	170,9	8,9	171,1	160,6	-6,2
РЭАК орус рублине карата	123,2	115,2	-6,5	112,8	148,2	31,3
НЭАК орус рублине карата	131,8	123,3	-6,5	116,6	153,4	31,5
РЭАК түрк лирасына карата	187,0	235,1	25,7	237,4	230,0	-3,1
НЭАК түрк лирасына карата	317,2	601,0	89,5	668,6	995,2	48,8
РЭАК АКШ долларына карата	81,3	86,5	6,4	88,6	87,8	-0,9
НЭАК АКШ долларына карата	54,3	54,6	0,6	54,0	51,6	-4,6

лирасына карата 48,8 пайызга, орус рублине - 31,5 пайызга жана япон иенине - 2,1 пайызга бекемделишинен¹ улам, анын еврого карата 7,7 пайызга, казак теңгесине – 6,2 пайызга, АКШ долларына – 4,6 пайызга жана кытай юанына – 2,8 пайызга нарксызданышы таасирин тийгизген. НЭАКтын төмөндөшү менен катар эле, соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү орточо инфляцияга байланыштуу, Кыргызстанда² баалардын кыйла жогорулашы реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЭАК) индекси 6,1 пайызга көбөйүшүн шарттаган, ал 2023-жылдын декабрь айынын акырына карата 131,3 өлчөмүндө түптөлгөн.

2023-жылдын башталышынан бери номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун алсызданышы жана реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун бекемделиши байкалган.

Айкын маалыматтар боюнча, сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун (НЭАК) индекси 2023-жылдын башталышынан бери 1,3 пайызга төмөндөп, отчеттук мезгилдин акырына карата 122,2 түзгөн. Индекстин төмөндөшүнө белгиленген мезгилде сомдун түрк

¹ Сомдун эки тараптуу номиналдуу алмашуу курсунун маалыматтары келтирилген, индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2010-жыл колдонулат.

² Кыргыз Республикасында инфляция 2023-жылдын IV чейрегинде 7,3 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, ошол эле учурда соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли алдын ала эсептөөлөр боюнча (-) 0,2 пайызды түзгөн.

3-глава. Акча-кредит саясаты

Негизги тенденциялар

- Тышкы чөйрөдө белгисиздик жагдайынын дагы эле сакталып турушу, мурдагыдай эле, Кыргыз Республикасында экономикалык абалдын өнүгүшүнө, анын ичинде инфляция динамикасы үчүн алдын ала аныктоочу фактор болуп калган. Кыргыз Республикасынын экономикасында тышкы факторлор менен катар эле, инфляцияга түрткү берүүчү ички факторлор да басымдуулук кылган, алар көбүнчө ички суроо-талаптын күчөшү жана тарифтик саясаттын кайра каралышына байланыштуу болгон.
- Улуттук банк 2023-жылы мындай шарттарда инфляция көрсөткүчүн 10 пайыз деңгээлинде кармап турууга багытталган акча-кредит саясатын жүргүзгөн.
- Акча-кредит саясатынын тактикалык чечимдери 2023-жылдын IV чейреги ичинде банк системасында үстөк ликвиддүүлүктүн деңгээли жогору болгон, ички акча жана валюта рынокторун өнүктүрүү тенденциялары орун алган шартта, салык-бюджет чөйрөсүндө фискалдык консолидациялоо боюнча жүргүзүлгөн саясатты эске алуу менен кабыл алынган.
- Бүтүндөй алганда, 2023-жылдын IV чейрегинде ички валюта рыногунда туруктуулук сакталып турган. Айрым мезгилдерде валюта рыногунда чет өлкө валютасына суроо-талаптын ага карата сунуштан ашкандыгы байкалган. Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүлмөлүүлүгүн текшилөө максатында, 71,95 млн АКШ долларын сатуу боюнча эки интервенция жана 19,00 млн евро сатуу боюнча бир интервенция жүргүзгөн.
- Улуттук банктын акча-кредит саясаты боюнча көрүлгөн чаралары инфляциянын монетардык факторлорунун күчөшүн чектөө менен банктар аралык акча жана ички валюта рынокторундагы абалдын туруктуулугун сактап калган.

3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу

Пайыздык саясат

Жалпысынан, акча-кредит шарттары 2023-жылдын IV чейреги ичинде салыштырмалуу катуулатылган бойдон сакталып калган, бул Улуттук банктын экономикадагы инфляцияга түрткү берүүчү тобокелдиктер жана калктын жогору инфляциялык күтүүлөрү боюнча жүргүзгөн саясатын билдирет.

Улуттук банктын эсептик чени 2023-жылдын IV чейреги ичинде 13,00 пайыз деңгээлинде сакталып турган. Ал эми акча-кредит саясаты боюнча чечимдер инфляциянын факторлоруна болжолдуу баа берүүлөрдүн жана Кыргыз Республикасынын жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасын өнүктүрүү келечегинин негизинде кабыл алынган.

Кабыл алынган монетардык чечимдердин пайыздык чендин чегине таасирин күчөтүү максатында, эсептик чендин +/-2,0 п.п. өлчөмүндө: «овернайт» депозити боюнча 11,00 пайыз, «овернайт» кредити боюнча – 15,00 пайыз деңгээлинде сакталып калган. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери негизги чендин динамикасы менен жалпы багытта болуп, мурдагыдай эле, Улуттук банк тарабынан белгиленген пайыздык чектин алкагында болгон.

Улуттук банк инфляциянын монетардык түзүүчүсүн чектөө үчүн, банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүктү арылтуу боюнча операцияларды жигердүү жүргүзгөн.

Бүтүндөй алганда, акча-кредит шарттары калктын жигердүү каражат топтоосуна өбөлгө түзгөн, муну менен коммерциялык банктардын ресурстук базасы көбөйүшүн камсыз кылган. Экономиканын реалдуу секторун кредиттөө динамикасы алгылыктуу болгон.

Банк секторундагы ликвиддүүлүктү жөнгө салуу

Банк системасында ликвиддүүлүк профицитинин жогору деңгээли сакталып калган. Ошол эле учурда 2023-жылдын IV чейрегинин акыркы декадасында үстөк ликвиддүүлүктүн төмөндөшүнүн кыска мөөнөттүү циклинен кийин, бул көрсөткүчтүн динамикасы 2023-жылдын декабрь айында жогорку көрсөткүчкө жетип, өсүү жагына өзгөргөн. Мурдагы мезгилдерден айырмаланып, өсүш мамлекеттик башкаруу органдарынын да, Улуттук банктын да агымдарынын таасири менен шартталган.

Акча рыногунун катышуучулары бош ресурстарын, мурдагыдай эле, Улуттук банктын арылтуу инструменттерине жигердүү жайгаштырган.

Арылтуу операцияларынын түзүмүндө дагы эле Улуттук банктын ноталары басымдуулук кылган.

2023-жылдын IV чейреги ичинде банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүк, негизинен, Улуттук банктын операциялары эсебинен калыптанган.

Отчеттук чейректин жыйынтыгы боюнча мамлекеттик башкаруу органдарынын операциялары, бүтүндөй алганда, коммерциялык банктардын үстөк ликвиддүүлүгүнүн 17,2 млрд сомго өсүшүнө ооздуктоочу таасирин тийгизген. Ошондой эле белгиленген чейрек ичинде (2023-жылдын декабрында) мамлекеттик финансы секторундагы операциялар да бюджеттин чыгаша бөлүгүнүн киреше бөлүгүнөн ашуусу эсебинен үстөк резервдердин өсүшүнө оң салымын кошкон. Натыйжада, 2023-жылдын декабрь айында Улуттук банк тарабынан арылтуу операцияларын жүргүзгөнгө чейин банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүктүн орточо бир күндүк деңгээли 71,1 млрд сомго жеткен.

2023-жылдын IV чейрегинин жыйынтыгы боюнча үстөк ликвиддүүлүктүн орточо бир күндүк деңгээли 65,3 млрд сом өлчөмүн түзгөн, бул өткөн чейректеги көрсөткүчтөн 1,5 млрд сомго (2022-жылдын IV чейрегинде – 48,0 млрд сом) төмөн.

Үстөк ликвиддүүлүктүн концентрациясы, мурдагыдай эле акча рыногунун негизги катышуучуларында сакталып калган.

Улуттук банк инфляциянын монетардык түзүүчүсүн чектөө максатында, үстөк резервдерден арылтуу операцияларын туруктуу негизде жүргүзүп турган. 2023-жылдын IV чейрегинин жыйынтыгы боюнча арылтуу операцияларынын орточо бир күндүк көлөмү өткөн чейректеги 67,1 млрд сомдон 65,4 млрд сомго чейин кыскарган (2022-жылдын IV чейрегинде – 47,7 млрд сом). Муну менен бирге эле, ликвиддүүлүк кыска мөөнөттүү болгондугуна байланыштуу, коммерциялык банктар бош ресурстарын Улуттук банктын кыйла кыска мөөнөттүү инструменттерине жайгаштырууну туура көрүшкөн.

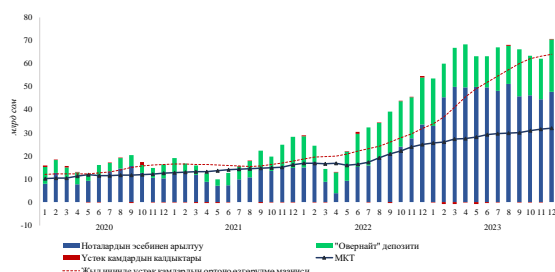
Акча рыногунун катышуучулары, мурдагыдай эле, Улуттук банктын ноталарына артыкчылык беришкен, бирок айрым мезгилдерде банктардын бош ресурстарынын «овернайт» депозиттерине өтүүсү байкалган. Ошентип, арылтуу операцияларынын түзүмүндө Улуттук банктын ноталарынын басымдуулук кылышына карабастан, «овернайт» депозиттеринин үлүшү көбөйгөн, бул банктардын үстөк резервдеринин мөөнөтү бир аз кыскарышын түшүндүрөт. Бүтүндөй алганда, банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүк Улуттук банктын төмөнкү инструменттеринин эсебинен арылтылган:

- ачык рыноктогу операциялар – Улуттук банктын ноталарын чыгаруу, отчеттук чейректе алардын орточо бир күндүк көлөмү 2023-жылдын өткөн чейрегиндеги 48,4 млрд сомдон 46,3 млрд сомго чейин бир аз кыскарган (2022-жылдын IV чейрегинде – 28,5 млрд сом). Отчеттук чейректе бул операциялардын арылтуу операцияларынын жалпы түзүмүндөгү салыштырма салмагы өткөн чейректеги 72,2 пайыздан 70,8 пайызга чейин төмөндөгөн (2022-жылдын IV чейрегинде – 59,7 пайыз);

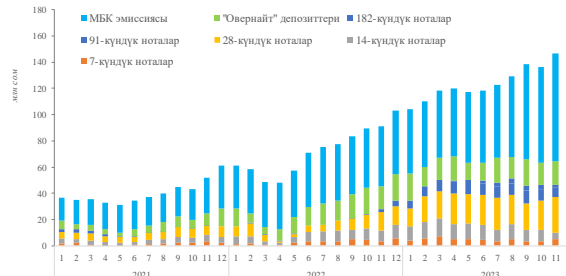
- коммерциялык банктардын бош ресурстарын Улуттук банктагы “овернайт” депозиттерине жайгаштыруу, орточо бир күндүк көлөмү 2023-жылдын III чейрегиндеги 18,6 млрд сомдон отчеттук чейрек ичинде 19,1 млрд сомго чейин (2022-жылдын

IV чейрегинде – 19,3 млрд сом) өскөн. Арылтуу операцияларынын жалпы түзүмүндө ушул операциялардын салыштырма салмагы отчеттук чейректе өткөн чейректеги 27,8 пайыздан 29,2 пайызга чейин көбөйгөн (2022-жылдын IV чейрегинде – 40,3 пайыз).

3.1.1-график. Коммерциялык банктардын үстөк резервдери

3.1.2-график. МБКны эске алуу менен арылтуу түзүмү

Кыска мөөнөттүү сом ликвиддүүлүгүнүн убакыт боюнча ажырымынын ордун жабуу максатында, анын ичинде Улуттук банктын милдеттүү камдык талаптарын сактоонун алдын ала чаралары катары, 2023-жылдын IV чейрегинде банк сектору «овернай» кредиттеринин алкагында Улуттук банктын кредиттик ресурстарын тарткан. Отчеттук мезгил ичинде акча-кредит саясатынын бул инструментине суроо-талап 2023- жылдын октябрь айында гана байкалып, дүң көлөмү 501,5 млн сомду түзгөн (2023- жылдын III чейрегинде – 45,5 млн сом, 2022-жылдын IV чейрегинде – 16,7 млрд сом).

2023-жылдын октябрь айынан тартып, банктар үчүн чет өлкө валютасындагы (ЕАЭБ жана КЭР валюталарын кошпогондо) милдеттенмелер боюнча милдеттүү камдык талаптардын 15,00 пайыз (+100 б.п.) деңгээлинде жаңы ченеми күчүнө кирген, ал Улуттук банктын экономиканы доллардан арылтуу чараларынын алкагында кабыл алынган.

2023-жылдын IV чейрегиндеги акча-кредит саясатынын чаралары

<p>Улуттук банктын негизги чен өлчөмү жана пайыздык чектин чени боюнча чечимдери кабыл алынган.</p>	<p>Улуттук банк Башкармасы эсептик чен өлчөмү жөнүндө маселени эки жолу – 2023-жылдын 30-октябрында жана 27- ноябрында карап чыккан. Эки отурумдун жыйынтыгында эсептик чен өлчөмүн 13,00 пайыз деңгээлинде өзгөртүүсүз сактап туруу жөнүндө чечим кабыл алынган.</p> <p>Пайыздык чектин чени да өзгөртүүсүз калтырылган: «овернай» депозиттери боюнча чен – 11,00 пайызды, «овернай» кредиттери боюнча чен – 15,00 пайыз.</p>
<p>Чет өлкө валютасындагы (армян драмында, белорус рублинде, казак теңгесинде, кытай Жэньминьби юанында, орус рублинде милдеттенмелерди кошпогондо) милдеттенмелер боюнча милдеттүү камдардын өлчөмүн жогорулатуу жөнүндө чечим кабыл алынды.</p>	<p>Улуттук банктын Кыргыз Республикасынын экономикасын доллардан арылтуу боюнча чараларын ишке ашыруу алкагында, 2023-жылдын октябрь айында коммерциялык банктар үчүн чет өлкө валютасындагы милдеттенмелер боюнча (армян драмында, белорус рублинде, казак теңгесинде, кытай Жэньминьби юанында, орус рублинде милдеттенмелерди кошпогондо)</p>

	<p>милдеттүү камдык талаптардын өлчөмү 14,00 пайыздан 15,00 пайызга чейин жогорулатылган.</p> <p>Ал эми улуттук валютадагы, ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн валютасындагы жана кытай юанындагы милдеттенмелер боюнча милдеттүү камдардын өлчөмү 4,00 пайыз деңгээлинде сакталып калган. Кардарлардын ээси көрсөтүлбөгөн металл эсептери боюнча банктардын милдеттенмелери боюнча милдеттүү камдардын өлчөмү мурдагы бойдон – нөл деңгээлинде калтырылган.</p>
--	--

Акча-кредит саясатында көрүлгөн чаралар Кыргыз Республикасындагы инфляциялык процесстерди ооздуктоого жана ички валюта рыногунда туруктуулукту сактоого мүмкүндүк берген жана инфляция көрсөткүчүнүн төмөндөө тенденциясын шарттаган. Жылдык инфляция 2022-жылдын декабрындагы 14,7 пайыздан төмөндөө менен, 2023-жылдын декабрында 7,3 пайызды түзгөн.

Каралып жаткан мезгилде жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатынын маанилүү бөлүгү болуп коммуникациялык саясат саналган. Улуттук банк жигердүү маалымат саясатын жүргүзүү менен калктын жана экономика субъекттеринин рационалдык инфляциялык күтүүлөрүн калыптандырууга умтулган.

3.2. Финансы рыногунун инструменттери

Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендеринин динамикасы

Бүтүндөй алганда, акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери жогорулоо динамикасын көрсөтүү менен банк секторунда ликвиддүүлүк профицитинин таасиринде калыптанган. Ал эми чендер Улуттук банк тарабынан белгиленген пайыздык чектин алкагында негизги ченге жакын өзгөрүлүп турган.

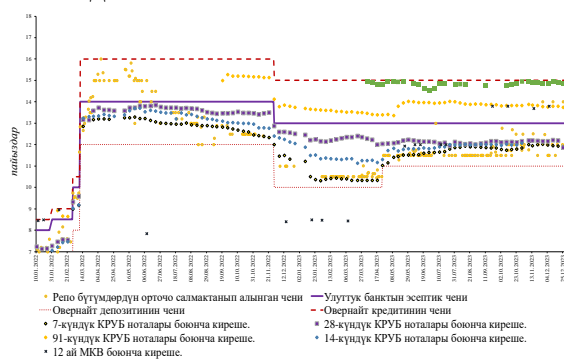
2023-жылдын IV чейрегинде акча рыногунда орточо алынган кирешелүүлүк мурдагы мезгилдеги көрсөткүчтөн жогору түптөлгөн, бул акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен Улуттук банктын эсептик ченинин ортосундагы спреддин орточо мааниси бир аз төмөндөшүнө алып келген. Негизинен, МКВ ортосундагы спредди кошпогондо, спред эсептик чен менен «овернайт» депозиттери боюнча чендин ортосундагы кирешелүүлүктөрдүн концентрациясынан улам, терс мааниде түптөлүшүн уланткан.

Ноталар рыногундагы орточо спред 0,03 п.п. кыскарып, (-)0,85 пайызды түзгөн. Чейрек ичинде ноталардын орточо алынган кирешелүүлүгү октябрь айындагы 12,10 пайыздан декабрь айында 12,12 пайызга чейин жогорулаган (ноябрь айында Улуттук банктын ноталарынын орточо алынган кирешелүүлүгү 12,23 пайызды түзгөн).

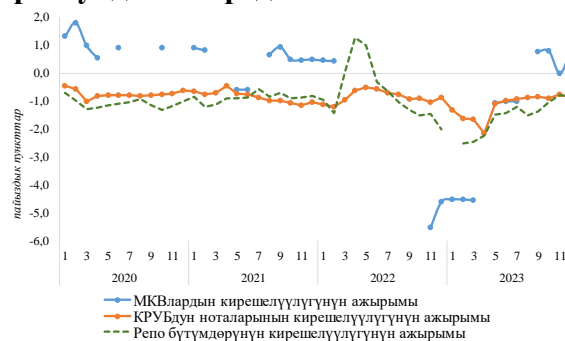
2023-жылдын октябрынан декабрь айына чейин банктар аралык кредит рыногунда репо шарттарында суроо-талаптын төмөндөшү байкалган, бул пайыздык чендердин көбөйүшүнө таасирин тийгизген. Натыйжада, репо-операциялары аркылуу кредит алышуу рыногунда орточо спред 0,47 п.п., (-)0,89 пайызга чейин кыскарган. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча орточо алынган чен 12,08 пайыз өлчөмүндө катталган.

Кыска мөөнөттүү МБК рыногунун сегментинде (жүгүртүү мөөнөтү 12 ай болгон МКВ) 2023-жылдын IV чейрегинин жыйынтыгында орточо спред 0,77 пайызды түзүү менен 0,87 п.п. көбөйгөн. Жыйынтыгында, МКВ боюнча орточо алынган чен 2022-жылдын башынан тартып биринчи жолу Улуттук банктын эсептик ченинен жогору түптөлүп, 13,8 пайызды түзгөн (2023- жылдын III чейрегинде бул көрсөткүч 12,23 пайызды түзгөн).

3.2.1-график. Улуттук банктын пайыздык саясаты

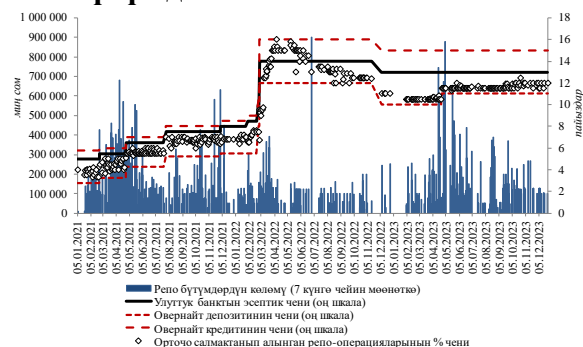
3.2.2-график. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы спред

Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

Отчеттук чейрек ичинде банктар аралык рынокто репо жана своп-операциялар сегменттеринде (көбүнчө улуттук валютаны пайдалануу менен) жигердүүлүк белгиленген, ал эми улуттук жана чет өлкө валюталарында стандарттуу кредиттерди берүү боюнча бүтүмдөр ишке ашырылган эмес.

3.2.3-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда чендердин жана репо бүтүмдөрүнүн көлөмүнүн динамикасы

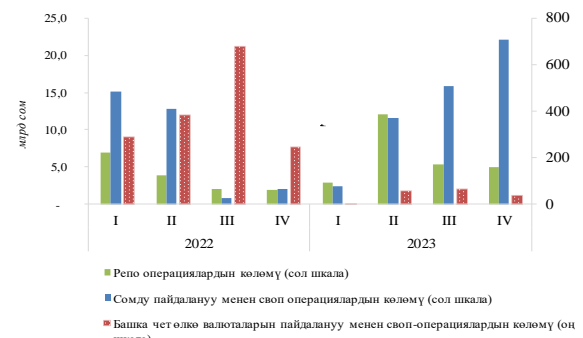

Рыноктун катышуучуларынын IV чейректеги жигердүүлүгү бүтүмдөр көлөмүнүн ай сайын азаюу тенденциясы менен мурдагы чейректин деңгээлинде эле сакталып калган.

2023-жылдын октябрь-декабрь айларындагы бүтүмдөр көлөмү өткөн чейрекке салыштырмалуу 5,4 пайызга азайып, 5,0 млрд сомду түзгөн (III чейректе – 5,3 млрд сом), ал эми бүтүмдөрдүн айлык көлөмү 2022-жылдын ушул эле мезгилиндеги айлык маанилерден жогору болгон. Орточо алынган чен 12,1 пайызга өсүшү

белгиленген (2023-жылдын июль-сентябрь айларындагы көрсөткүчкө салыштырганда +0,5). Карыздардын орточо алынган мөөнөтү 5 күнгө көбөйгөн (+1 күн). Бүтүмдөр Улуттук банктын ноталарын жана МКО күрөөгө коюу менен ишке ашырылган.

3.2.4-график. Репо-бүтүмдөр жана своп-операциялар рыногу

2023-жылдын IV чейрегинде банк секторунун катышуучуларынын акча рыногунун репо шарттарындагы сегментине караганда, своп шарттарындагы рынокто кыйла жигердүүлүгү байкалган. Ал эми своп-операцияларынын түзүмүндө улуттук валютаны пайдалануу менен ишке ашырылган бүтүмдөр басымдуулук кылган.

Отчеттук чейрек ичинде коммерциялык банктар тарабынан

улуттук валютаны пайдалануу менен (ички валюта рыногундагыдай эле, резидент эмес банктар менен дагы) ишке ашырылган своп-операциялардын көлөмү (2023-жылдын III чейрегине салыштырганда) 38,6 пайызга, 22,1 млрд сомго чейин көбөйгөн.

Ал эми чет өлкө валютасын колдонуу менен (улуттук валютаны колдонбостон) ишке ашырылган операциялардын көлөмү мурдагы мезгилге салыштырганда 39,2 пайызга кыскарып, 40,4 млн АКШ долларын түзгөн.

Улуттук банктын ноталар рыногу

Банк системасында үстөк ликвиддүүлүктүн жогору деңгээли, мурдагыдай эле, Улуттук банктын ноталар рыногунун катышуучуларынын ишине таасирин тийгизген негизги фактор болгон. Үстөк ликвиддүүлүк кыска мөөнөттүү болгондугуна байланыштуу, коммерциялык банктар бош ресурстарын Улуттук банктын кыска мөөнөттүү ноталарына жайгаштырууну туура көрүшкөн.

Бүтүндөй алганда, 2023-жылдын IV чейрегинде Улуттук банктын ноталарын жайгаштыруу көлөмү өткөн чейрекке салыштырганда 2,9 млрд сомго (-1,5 пайыз), 193,9 млрд сомго чейин кыскарган. Ошол эле учурда рыноктун катышуучулары инвестициялык суроо-талапты 223,5 млрд сомго чейин (+2,3 пайыз же 5,1 млрд сом) көбөйтүшү белгиленген.

Жүгүртүү мөөнөтү боюнча алып караганда, ноталардын кирешелүүлүгү бир аз өзгөргөн: 7 күндүк ноталар боюнча 11,91 пайызга (+0,09 п.п.), 182 күндүк ноталар боюнча -14,87 пайызга (+0,07 п.п.) жана 28 күндүк ноталар боюнча 12,13 пайызга (+0,05 п.п.), ошондой эле 14 күндүк күндүк ноталар боюнча - 12,01 пайызга (+0,03 п.п.) чейин көбөйгөн. Ал эми 91 күндүк ноталар боюнча кирешелүүлүк 0,12 пайыздык пунктка, 13,81 пайызга чейин төмөндөгөн. Жалпысынан, отчеттук чейректе ноталардын орточо алынган кирешелүүлүгү 0,02 пайыздык пунктка, 12,15 пайызга чейин жогорулаган.

Байкоого алынган мезгилде үстөк ликвиддүүлүк кыска мөөнөттүү (бир жылга чейин) болгондуктан, жүгүртүү мөөнөтү 7 жана 28 күндүк ноталарга көбүрөөк артыкчылык берилген (жалпы үлүшү 83,4 пайызды; чейрек ичинде - +24,86 п.п. түзгөн). Ошол эле учурда 14 жана 91 күндүк ноталардын үлүшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 19,94 пайыздык пунктка (11,4 пайызга чейин) жана 1,96 пайыздык пунктка (4,2 пайызга чейин) төмөндөшү белгиленген. Ал эми 182 күндүк ноталар боюнча абал өзгөргөн эмес: бул кагаздарга рыноктогу суроо-талаптын жалпы көлөмүнүн 1,0 пайызга жакыны туура келген.

Банк системасында ликвиддүүлүктү натыйжалуу жөнгө салуу чараларын ишке ашыруу алкагында, 2023-жылдын IV чейрегинин экинчи жарымында Улуттук банк тарабынан рыноктун катышуучуларына жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталар сунушталган эмес.

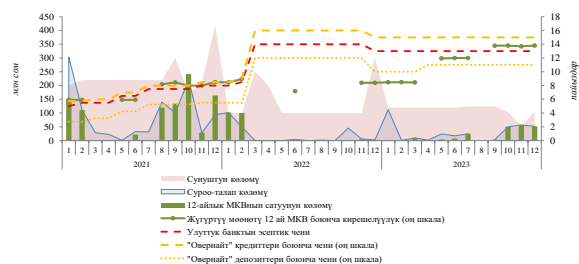
Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

2023-жылдын IV чейрегинде мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда (МБК) жүгүртүү мөөнөтү (15 жана 20 жылдык кагаздарды кошпогондо) 2 жана 10 жылдык баалуу кагаздар кеңири сунушталган. Рыноктун катышуучуларынын арасында кыйла узак мөөнөттүү 3, 5 жана 7 жылдык МКОго суроо-талап көбүрөөк болгон. МБКнын кыска мөөнөттүү сегментинде, мурдагы мезгилдердегидей эле, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ гана сунушталган.

Мамлекеттик казына векселдери

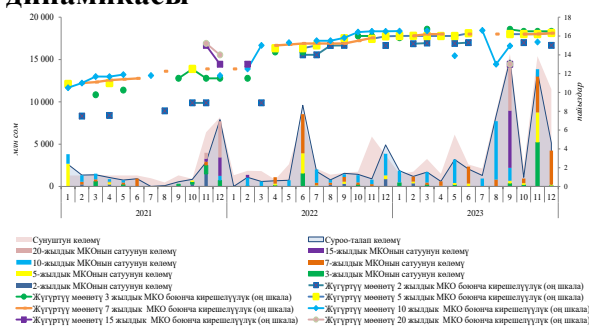
2023-жылдын IV чейрегинде жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВны «Кыргыз фондулук биржасы» ЖАКтын соода аянтына жайгаштыруу улантылган жана рыноктун катышуучулары тарабынан суроо-талап 2023-жылдын мурдагы чейректерине караганда жогору болгон жана толугу менен канааттандырылган.

3.2.5-график. МКВ рыногунун индикаторлору

Мамлекеттик казына облигациялары

3.2.6-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

кирешелүүлүгү көбөйгөн.

МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү өткөн чейрекке салыштырганда, кирешелүүлүгү кыйла жогору баалуу кагаздарды (3 жана 7 жылдык МКО) сатуунун натыйжасында көбөйгөн жана бүтүндөй чейрек ичинде салыштырмалуу бирдей деңгээлде сакталып калган (октябрь жана ноябрь айларында – 16,26 пайыз, декабрда – 16,31 пайыз).

Сатуунун көбүрөөк көлөмү 7, 3 жана 5 жылдык МКО арасында белгиленген, алар чогуу алганда, бүтүндөй чейрек ичиндеги жалпы сатуу көлөмүнүн болжол менен 91,4 пайызын түзгөн.

Отчеттук чейректе МКОго ээлик кылуучулардын түзүмү (биржада жайгаштырылган 2 жылдык МКОну эске албаганда) өткөн чейрекке салыштырганда өзгөргөн: мурдагыдай эле, институционалдык инвесторлор ээлик кылуучулардын дээрлик жарымын ээлеген (үлүшү 43,8 пайыздан 41,9 пайызга чейин төмөндөгөн), коммерциялык банктардын үлүшү (20,3 пайыздан 26,9 пайызга чейин) көбөйгөн, муну менен бирге эле, резидент юридикалык жактардын үлүшү (21,2 пайыздан 15,4 пайызга чейин) төмөндөгөн, ал эми калган катышуучулар, жүгүртүүдөгү бардык МКОнун, чогуу алгандагы 15,8 пайызына ээлик кылышкан.

Ошондой эле 2023-жылдын IV чейрегинде (декабрь айында) биринчи жолу «Кыргыз фондулук биржасы» ЖАКтын соода аянтына 2 жылдык МКОну жайгаштыруу аркылуу 341,9 млн орус рубли көлөмүндө каражаттар тартылган, бул жергиликтүү фондулук биржада инвестициялык инструменттердин катары көбөйүшүнө өбөлгө түзгөн.

Депозит рыногу

Банк системасында улуттук валютадагы ресурстук базаны көбөйтүү улантылууда, бул калктын банк системасына ишеними жогорулашын жана улуттук валютадагы аманаттарга суроо-талап көбөйүшүн билдирет.

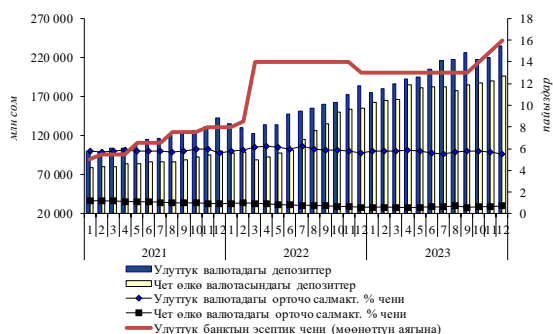
Финансы министрлигинин МКВ сунуштоосунун жалпы көлөмү өткөн чейрекке салыштырмалуу 30,1 пайызга төмөн болгон. Ал эми рыноктун катышуучуларынын бул баалуу кагаздарга жалпы суроо-талабы өткөн чейрекке караганда 5,6 эсеге жогору болгон жана толугу менен канааттандырылган.

МКВ боюнча орточо алынган кирешелүүлүк IV чейректе 13,8 пайызды (III чейректе 12,9 пайыз) түзгөн.

Байкоого алынган мезгилде МКО рыногуна 15 жана 20 жылдык баалуу кагаздарды кошпогондо, бардык мөөнөттөгү кагаздар сунушталган. Кирешелүүлүгү кыйла жогору болгон кагаздарды сатуунун жыйынтыгында, МКОнун орточо алынган кирешелүүлүгү жогорулаган.

Отчеттук мезгилде МКО рыногундагы жигердүүлүк көбүнчө мамлекеттин катышуусу менен камсыздалган. Кирешелүүлүгү кыйла жогору кагаздарды сатуунун натыйжасында, МКОнун орточо алынган

3.2.7-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин динамикасы

сом түрүндө депозиттик базадагы үлүшү 65,3 пайызды (2022-жылдын декабрь айында – 62,7 пайыз) түзгөн, ал эми мөөнөттүү депозиттер кыйла жай арымда, жыл башынан 18,4 пайызга өскөн. Мындай динамика депозиттик базанын сом сегментинин өзгөрүшүнө өбөлгө түзгөн: эсептешүү эсептеринин үлүшү 40,4 пайызга (+2,4 п.п.), талап боюнча төлөнүүчү депозиттер 24,9 пайызга чейин көбөйгөн (+0,2 п.п.) жана мөөнөттүү аманаттардын үлүшү 34,7 пайызга чейин (-2,6 п.п.) төмөндөгөн.

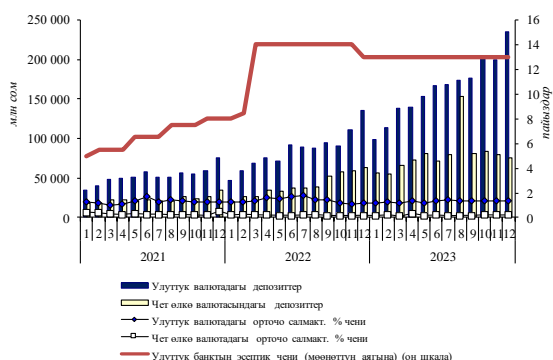
Депозиттик базаны валюта боюнча бөлүштүрүүдө басымдуу бөлүгүн сом түрүндөгү аманаттар ээлегендигин көрүүгө болот. Ал эми депозиттердин долларлашуусу 2022-жылдагы – 45,6 пайыз деңгээлинде сакталып калган.

Сом түрүндө депозиттик базаны жактар боюнча алып караганда, ал, негизинен, резиденттердин (жалпы көлөмдүн 97,6 пайызы), атап айтканда, жеке адамдардын депозиттеринен (49,5 пайыз) түзүлгөндүгүн белгилеп кетүү зарыл.

Депозит рыногунун валюталык сегменти көбүнчө резидент юридикалык жактардын (эсептешүү эсептеринин) депозиттеринен (45,1 пайыз) жана резидент эместердин депозиттеринен (28,8 пайыз) турат.

Резидент жеке адамдар улуттук валютага ишенет жана акча каражаттарын көбүнчө сом түрүндө кармоону туура көрүшөт, ал эми резидент юридикалык жактар чет өлкө валютасындагы соода боюнча өз ара мамилелерге жана эсептешүүлөргө байланыштуу, эсептешүү эсебиндеги акча каражаттарын чет өлкө валютасында кармашат.

3.2.8-рафик. Коммерциялык банктардын депозиттеринин агымынын динамикасы

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча депозиттик база жыл ичинде 27,3 пайызга көбөйүү менен 431,3 млрд сомду түздү. Депозиттик базанын өсүшү улуттук валютадагы (+27,2 пайыз, 234,6 млрд. сомго чейин), ошондой эле чет өлкө валютасындагы (+27,3 пайыз, сом эквивалентинде 196,8 млрд. сомго чейин) депозиттердин көбөйүшү менен шартталган. Улуттук валютадагы депозиттердин өсүшү, негизинен, мөөнөтсүз депозиттердин 32,4 пайызга жогорулашы менен шартталган, алардын

сом түрүндө депозиттик базадагы үлүшү 65,3 пайызды (2022-жылдын декабрь айында – 62,7 пайыз) түзгөн, ал эми мөөнөттүү депозиттер кыйла жай арымда, жыл башынан 18,4 пайызга өскөн. Мындай динамика депозиттик базанын сом сегментинин өзгөрүшүнө өбөлгө түзгөн: эсептешүү эсептеринин үлүшү 40,4 пайызга (+2,4 п.п.), талап боюнча төлөнүүчү депозиттер 24,9 пайызга чейин көбөйгөн (+0,2 п.п.) жана мөөнөттүү аманаттардын үлүшү 34,7 пайызга чейин (-2,6 п.п.) төмөндөгөн.

Депозиттик базаны валюта боюнча бөлүштүрүүдө басымдуу бөлүгүн сом түрүндөгү аманаттар ээлегендигин көрүүгө болот. Ал эми депозиттердин долларлашуусу 2022-жылдагы – 45,6 пайыз деңгээлинде сакталып калган.

Сом түрүндө депозиттик базаны жактар боюнча алып караганда, ал, негизинен, резиденттердин (жалпы көлөмдүн 97,6 пайызы), атап айтканда, жеке адамдардын депозиттеринен (49,5 пайыз) түзүлгөндүгүн белгилеп кетүү зарыл.

Депозит рыногунун валюталык сегменти көбүнчө резидент юридикалык жактардын (эсептешүү эсептеринин) депозиттеринен (45,1 пайыз) жана резидент эместердин депозиттеринен (28,8 пайыз) турат.

Резидент жеке адамдар улуттук валютага ишенет жана акча каражаттарын көбүнчө сом түрүндө кармоону туура көрүшөт, ал эми резидент юридикалык жактар чет өлкө валютасындагы соода боюнча өз ара мамилелерге жана эсептешүүлөргө байланыштуу, эсептешүү эсебиндеги акча каражаттарын чет өлкө валютасында кармашат.

Улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча чендер III чейректин акырына карата көрсөткүчкө салыштырганда бир аз өсүү тенденциясы менен жогору деңгээлде сакталып калган.

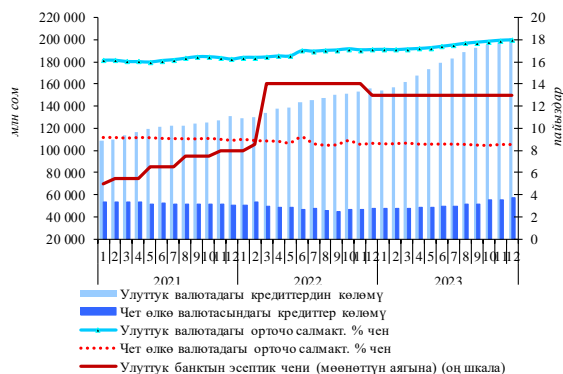
2023-жылдын декабрь айында улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер (калдыктар) боюнча пайыздык чен 2023-жылдын сентябрь айына караганда 0,3 пайыздык пунктка өсүү менен, 12,5 пайызды түзгөн (2022-жылдын акырына салыштырганда +0,3 п.п.).

Жаңыдан кабыл алынган улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча чендер (-0,02 п.п.) 12,3 пайызга чейин бир аз төмөндөгөн (2022-жылдын акырына салыштырганда +0,5 п.п.).

Депозит рыногунда концентрациялануу индекси¹ 2023-жылдын башталышынан тартып кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата өзгөргөн эмес жана 0,10 түзгөн, бул концентрациялануу деңгээлинин орточо экендигин тастыктап турат жана рынокто бирдей үлүштөгү тогуз катышуучу иш алып барып жаткандыгына дал келет.

Кредит рыногу

3.2.9-график. Коммерциялык банктардын кредиттик карызынын мезгилдин акырына карата динамикасы

2023-жылы экономиканы кредиттөө жогорку арымда жүргөн.

2023-жылы коммерциялык банктардын кредит портфели 26,3 пайызга өсүп, жылдын акырына карата 257,8 млрд сомду түзгөн. Кредит портфелинин өсүшүнө негизги салымды улуттук валютадагы кредиттердин 28,8 пайызга, 200,9 млрд сомго чейин көбөйүшү кошкон.

Чет өлкө валютасындагы кредит портфели 18,3 пайызга өсүп, 56,8 млрд сомду түзгөн. Кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 1,5 п.п., 22,0 пайызга чейин төмөндөгөн.

Улуттук валютадагы кредит портфели акыркы 10 жылдагы орточо

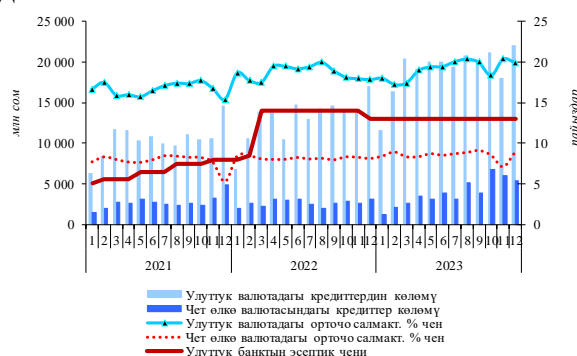
жылдык өсүш арымынан жогору өсүүнү көрсөткөн. Дээрлик бардык тармактар боюнча көбөйүү катталган. Кредиттик портфель акыркы жылдардагыга караганда алардын эсебинен кыйла тез арымда көбөйгөн негизги секторлордон болуп, керектөө кредиттери (+68,9 пайыз), соода (+23,1 пайыз), айыл чарба (+14,4 пайыз) жана ипотека (+22,8 пайыз) саналган. Керектөө кредиттөөнүн интенсивдүү өсүшү ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү менен бирге банк секторун санариптештирүүнү активдүү өнүктүрүү менен шартталган.

Улуттук валютадагы кредит портфелинин түзүмүндө 57,4 пайыз жеке адамдардын (2022-жылга салыштырганда +2,6 п.п.), 42,4 пайыз – юридикалык жактардын кредиттерине туура келет, резидент эместердин үлүшү 0,2 пайыз түзөт. Ошентип, отчеттук мезгилде улуттук валютадагы кредит портфелинин өсүшүнө жеке адамдардын кредиттеринин жогору арымда өсүшү түрткү болгон (2022-жылга салыштырганда +34,9 пайыз).

Чет өлкө кредит берүүнүн негизги тармагы соода тармагы болгон (чет өлкө валютасындагы кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 54,1 пайызды түзгөн), резидент юридикалык жактар (71,1 пайыз) негизги карыз алуучулар болуп саналган.

¹ Бул индекс банктардын портфелинде көрсөткүчтүн концентрациялануу деңгээлин көрсөтөт жана Херфиндаль-Хиршмандын индексти эсептөө методикасы боюнча эсептелет, ошондой эле көрсөткүчтүн салыштырма салмагынын квадраттарынын жалпы көлөмдөгү суммасын түшүндүрөт. Индекс 0дон 1ге чейинки маанини кабыл алат. Индексин 0,10дон кем мааниси концентрациялануунун төмөн деңгээлине; 0,10дон 0,18ге чейин – концентрациялануунун орточо деңгээлине; 0,18ден жогору – концентрациялануунун жогорку деңгээлине дал келет. Мисалы, 0,50гө барабар концентрациялануу индекси, рынокто бирдей үлүштөгү эки катышуучунун, ал эми 0,3 – үч катышуучунун катышуусуна эквиваленттүү ж.б.

3.2.10-график. Мезгил ичинде коммерциялык банктар тарабынан жаңыдан берилген кредиттердин динамикасы

концентрациялануу көрсөткүчү туруктуу болуп, 0,09 деңгээлинде түптөлгөн, бул концентрациялануунун төмөн деңгээлине дал келет жана рыноктун он эки банктын ортосунда бөлүштүрүлүшүнө эквиваленттүү. Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү 0,34 түзгөн, бул кредиттөөнүн негизги үч секторун билдирет.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү жакшырган: кредит портфелинде мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү 2023-жыл ичинде 2,5 пайызга чейин (-0,2 п.п.), ал эми пролонгацияланган кредиттердин салыштырма салмагы 4,5 пайызга (-4,4 п.п.) чейин төмөндөгөн.

3.3. Монетардык индикаторлордун динамикасы

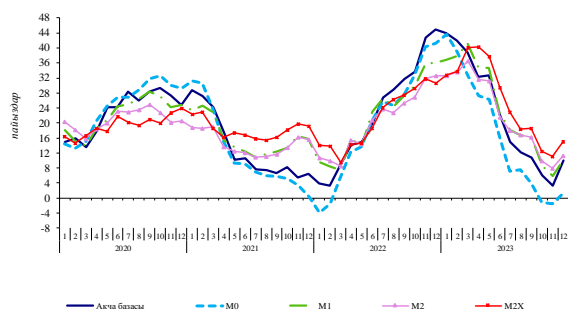
2023-жылдын IV чейрегинде резервдик акчанын жылдык өсүш арымынын басандоо динамикасы уланган (өткөн жылдын IV чейрегиндеги 44,9 пайызга салыштырганда +9,9 пайыз). Мамлекеттик башкаруу органдарынын киреше операцияларынын чыгашадан артышы акча базасынын өсүшүн ооздуктоочу негизги фактор болгон.

Акча базасы IV чейректе 8,6 пайызга (+19,8 млрд сом) өсүп, 249,9 млрд сом деңгээлинде түптөлгөн.

Акча базасынын түзүмүндө (отчеттук жылдын IV чейрегинин акырына карата абал боюнча) 82,9 пайыз өлчөмүндө негизги үлүштү мурдагыдай эле жүгүртүүдөгү акча түзсө, 17,1 пайыз калган бөлүгү башка депозиттик корпорациялардын резервдерине туура келет.

Акча топтомдору

3.3.1-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы (жылдык мааниде)

11,4 млрд сомго (өткөн чейрекке салыштырганда +10,2 пайыз) өсүшү менен шартталган. Улуттук сыяктуу эле, чет өлкө валюталарындагы депозиттердин өсүш динамикасы бардык акча топтомдорунун өсүш динамикасына таасирин тийгизген:

Улуттук валютадагы кредит портфелинин орточо алынган пайыздык чени жыл акырына карата 17,96 пайызды түзгөн (2023-жылдын башталышынан тартып +0,9 п.п.). Ал эми керектөө кредиттерин эске албаганда, орточо алынган чен жыл акырына карата 15,98 пайызды түзгөн (жылдын башынан тартып +0,4 п.п.). Чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча орточо алынган чен өткөн жылдын декабрь айынан тартып бир аз (-0,1 п.п.) төмөндөө менен 8,5 пайызды түзгөн.

Кредиттөө рыногунун жалпы болуп, 0,09 деңгээлинде түптөлгөн, бул концентрациялануунун төмөн деңгээлине дал келет жана рыноктун он эки банктын ортосунда бөлүштүрүлүшүнө эквиваленттүү. Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү 0,34 түзгөн, бул кредиттөөнүн негизги үч секторун билдирет.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү жакшырган: кредит портфелинде мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү 2023-жыл ичинде 2,5 пайызга чейин (-0,2 п.п.), ал эми пролонгацияланган кредиттердин салыштырма салмагы 4,5 пайызга (-4,4 п.п.) чейин төмөндөгөн.

2022-жылы өсүш динамикасы тездегенден кийин 2023-жыл ичинде акча топтомдорунун өсүш арымы кыйла басаңдашы катталган.

Банктардан тышкаркы акча (M0) 2023- жылдын III чейрегине салыштырганда 5,0 млрд сомго (+2,9 пайыз), 178,8 млрд сомго (жылдык мааниде өсүш 1,3 пайызды түзгөн) чейин өскөн. Отчеттук чейректин жыйынтыгы боюнча акча топтомдорунун жогорулоо динамикасы, негизинен, улуттук валютадагы которулма депозиттердин

- *тар мааниде колдонулуучу акча (M1)* өткөн мезгилге салыштырганда 16,5 млрд сомго (+5,8 пайыз) өсүп, 302,4 млрд сомду (жылдык мааниде өсүш 10,2 пайызды) түзгөн;
- *кеңири мааниде колдонулуучу акча (M2)* 373,6 млрд сом деңгээлинде түптөлүү менен, 22,7 млрд сомго (жылдык мааниде өсүш 11,4 пайызды түзгөн) көбөйгөн;
- *чет өлкө валютасындагы депозиттерди камтыган, кеңири мааниде колдонулуучу акча (M2X)* 27,3 млрд сомго өсүү менен, мезгилдин акырына карата 510,3 млрд сомду (жылдык мааниде өсүш 15,0 пайызды) түзгөн.

M2Xке камтылган депозиттик базанын жалпы көлөмү жылдык мааниде 331,5 млрд сом деңгээлинде түптөлүү менен 24,0 пайызга өскөн.

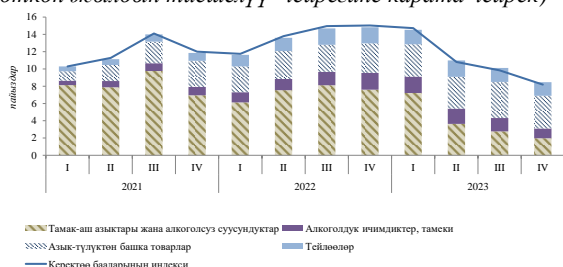
4-глава. Инфляция динамикасы

2023-жылдын башталышында түптөлгөн жылдык инфляция көрсөткүчүнүн төмөндөө тренди Улуттук банктын акча-кредиттик чараларынан улам, отчеттук чейрек ичинде уланган.

4.1. Керектөө баа индекси

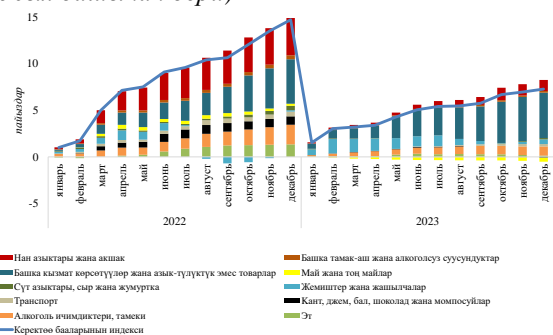
4.1.1-график. Керектөө баа индексинин түзүмүнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

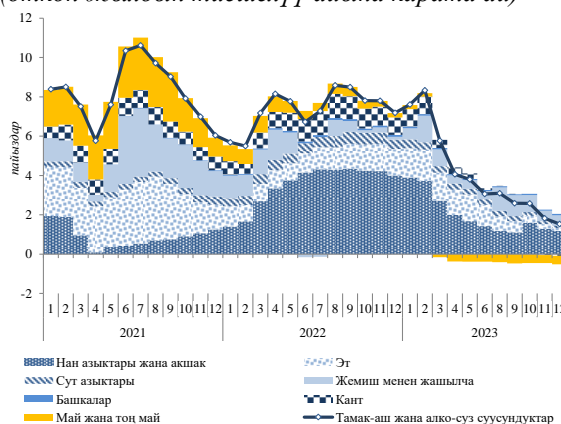
4.1.2-график. КБИ салымдарынын динамикасы

(жыл башынан бери)

4.1.3-график. Азык-түлүккө баалардын жылдык КБИге салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

товарлардын тышкы рынокторунда баанын өзгөрүүсүн, мамлекеттик тарифтик саясат чараларынын жана байкоого алынган жогорку ички суроо-талаптын таасиринин натыйжасын чагылдырып турат.

2023-жылдын IV чейрегинде баанын өсүшү өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата 2023-жылдын III чейрегиндеги 9,8 пайыздан 8,2 пайызга чейин төмөндөгөн.

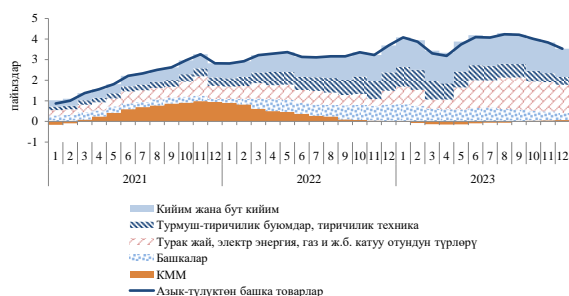
2024-жылдын декабрында инфляция жылдык мааниде 7,3 пайызды түзгөн. Баанын түптөлгөн деңгээли негизинен импорттолуучу азык-түлүк жана азык-түлүктөн башка товарларга баа динамикасы менен шартталган.

Азык-түлүк товарларынын КБИге салымы отчеттук жылдын IV чейрегинде 2,0 п.п. түзүү менен III чейрекке салыштырганда 0,8 п.п. төмөндөгөн, буга дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баанын акырындап төмөндөөсү жана ички рынокто 2023-жылдын октябрь айында унга жана буудайга бааны мамлекеттик жөнгө салуу боюнча киргизилген убактылуу чаралар таасирин тийгизген. Товарлардын азык-түлүк тобунда отчеттук чейрек ичинде КБИнин өсүшүнө негизги салымды нан азыктарына жана акшакка, этке, сүт азыктарына, жашылча жана жемишке баалар кошкон. Ошону менен бирге эле кантка, майга жана тоң майга баанын төмөндөөсү байкалган.

Азык-түлүктөн башка товарларга инфляция бүтүндөй 2023-жыл ичинде жогорку маанисинде калган. Азык-түлүктөн башка товарлардын КБИге салымы 2023-жылдын IV чейрегинде 3,8 п.п. түзгөн. Азык-түлүктөн башка товарларга баанын өсүшү отчеттук чейрек ичинде 13,1 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Жогоруда көрсөтүлгөн динамика дүйнөдө геосаясий абалдын курчушун, импорттук

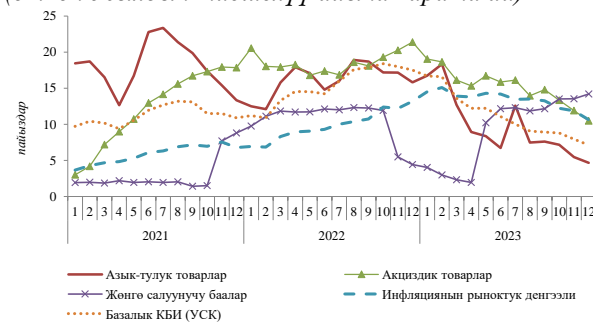
4.1.4-график. Жылдык керектөө баа индексиндеги азык-түлүктөн башка товарларга баалар салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.5-график. Товарлар топтору боюнча керектөө баа индексинин динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

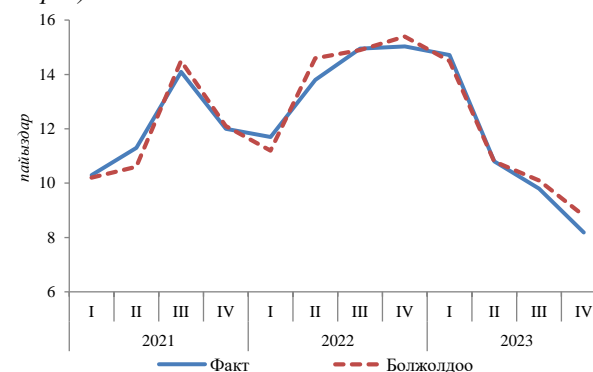

2023-жылдын декабрь айында базалык инфляциянын өсүш арымы жалпы КБИ деңгээлинен төмөн түптөлүү менен жылдык мааниде 7,1 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу

4.2.1-график. Керектөө баа индексинин айкын жана болжолдуу мааниси

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Инфляциялык күтүүлөр

2023-жылдын IV чейрегинде Улуттук статистика комитетинин сурамжылоосуна ылайык калктын инфляциялык күтүүлөрү өткөн чейрекке салыштырганда төмөндөөсүнө карабастан, даде болсо жогору бойдон калууда. 4.2.2-графикте көрсөтүлгөндөй: күтүлүп жаткан айкын инфляциянын ортосундагы ажырым оң, бул респонденттердин

Азык-түлүктөн башка товарларга инфляцияга “кийим-кече жана бут кийим”, “турак-жай кызматтары, суу, электр энергиясы, газ жана отундун башка түрлөрү” жана “үй -тиричилик буюмдары жана тиричилик техникасы” топторунда баанын тез өсүшү жогорулатуучу таасирин тийгизген.

Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын өсүшү 2023- жылдын IV чейрегинде жылдык мааниде 9,3 пайызды (КБИге жалпы салым 1,6 п.п.) түзгөн. Бул топ боюнча өсүш “ар башка товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр”, “тойканалар жана мейманкалар”, “билим берүү” жана “эс алуу, көңүл ачуу жана маданият” жана башка топтордо кызмат көрсөтүүлөргө баанын жогорулашына байланыштуу болгон.

2023-жылдын IV чейрегинде 2022- жылдын ушул ушул эле мезгилине салыштырганда, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин методикасы боюнча эсептелген базалык инфляция, 8,0 пайызды түзгөн.

2023-жылдын IV чейрегинде инфляция деңгээлинин айкын мааниси Улуттук банктын болжолдоосунан бир аз төмөн деңгээлде калыптанган.

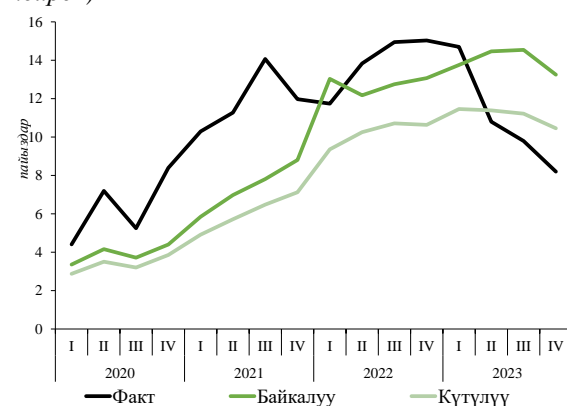
Инфляциянын болжолдонгон маанисинин айкын маанисинен четтөөсү 0,6 пайыздык пунктту түзгөн, бул азык-түлүк товарларына баанын өсүшү кыйла тез арымда басаңдашы менен шартталган.

инфляциялык процесстердин басаңдашына ишенимин көрсөтүп турат. Ишканалардын баа боюнча күтүүлөрү төмөндөп жаткандыгына карабастан, 4.2.3-графикте көрсөтүлгөндөй, алар айкын инфляцияга салыштырмалуу даде жогору бойдон калууда.

Калктын инфляциялык күтүүлөрү 2023-жылдын IV чейрегинде инфляциянын айкын деңгээлине салыштырмалуу жогору сакталууда. Баалардын өсүшүнүн тездешин күтүп жаткан респонденттердин үлүшү төмөндөсө да, бирок даде жогору бойдон. Инфляциялык күтүүлөрдүн жогору деңгээлде болушу көбүнчө айкын инфляциянын 2023-жылдын I чейрегиндеги деңгээлине, ошондой эле электр энергиясына, сууга, жылуулукка тарифтердин жогорулашы жана коомдук транспортто жол кире тарифтеринин жогорулашы менен шартталган.

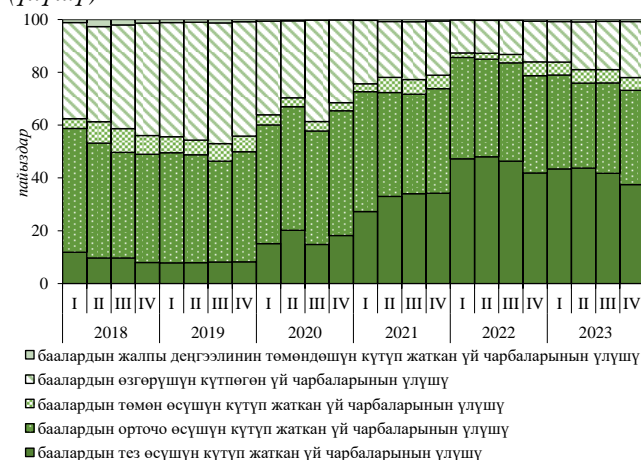
4.2.2-график. Инфляциянын айкын деңгээли, үй чарбалары тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

4.2.3-график. Үй чарбаларынын жоопторунун бөлүштүрүлүшү

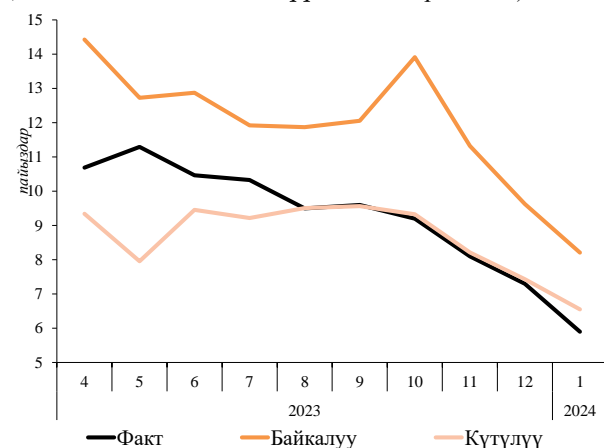
(үлүшү)

Дүйнөлүк банктын Кыргыз Республикасындагы 1 500 үй чарбасы арасында инфляциялык күтүүлөрү боюнча өткөрүлгөн сурамжылоосунун маалыматтарын изилдөө натыйжасында (4.2.4 -график жана 4.2.5-график), тренд Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин сурамжылоолорунун натыйжалары менен макулдашыла тургандыгы аныкталган. Отчеттук жылдын декабрь айында үй чарбаларынын баа боюнча күтүүлөрүнүн жалпы төмөндөөсү белгиленген.

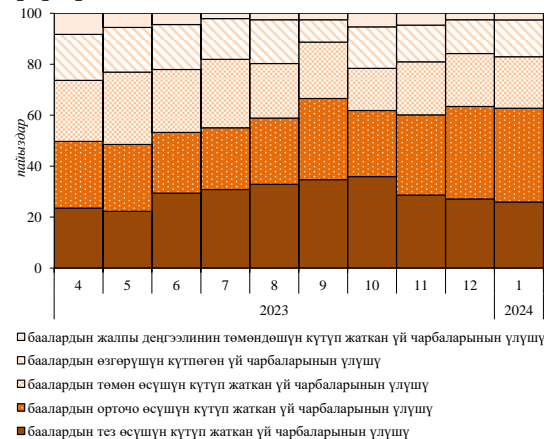
4.2.4-график. Инфляциянын айкын мааниси, үй чарбалары тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция (ДБ)

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.2.5-график. Үй чарбаларынын жоопторунун бөлүштүрүлүшү (ДБ)

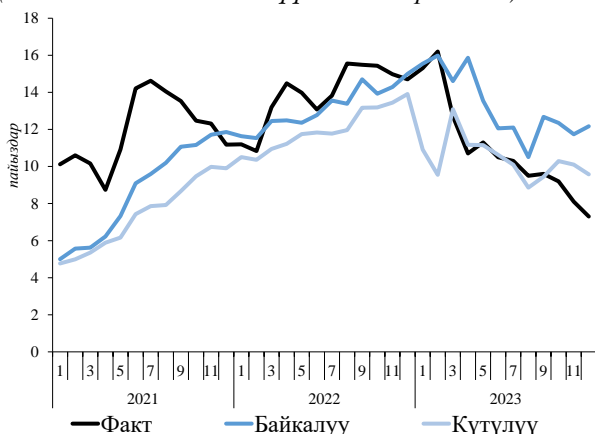
(үлүшү)

Ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү IV чейрек ичинде ар багытта болгон. 2023-жылдын октябрында импорттолуучу унга баанын өсүшү байкалган, бул ишканалардын күтүүлөрүнө кандайдыр бир деңгээлде таасирин тийгизген. Бирок кийинки айда инфляциялык күтүүлөр төмөндөгөндүгүн белгилей кетүү зарыл. Мында күтүүлөрдүн жогорку деңгээлде болушун инфляциялык жагдайдын мамлекеттик органдар тарабынан жаңы тарифтердин кабыл алынышынын интенсивдүүлүгү, ошондой эле дүйнө жүзүндө орун алып турган белгисиздикке жараша түптөлө тургандыгы менен байланыштырууга болот. Жогорку инфляциялык күтүүлөр 2024-жылдын биринчи жарым жылдыгына чейин сакталышы мүмкүн.

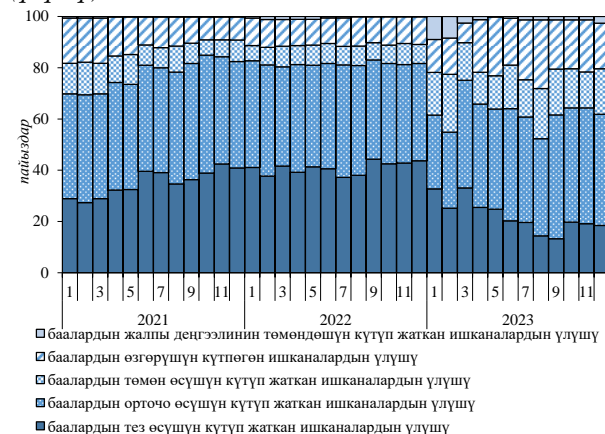
4.2.6-график. Инфляциянын айкын мааниси, ишканалар тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.2.7-график. Ишканалардын жоопторунун бөлүштүрүлүшү

(үлүшү)

5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

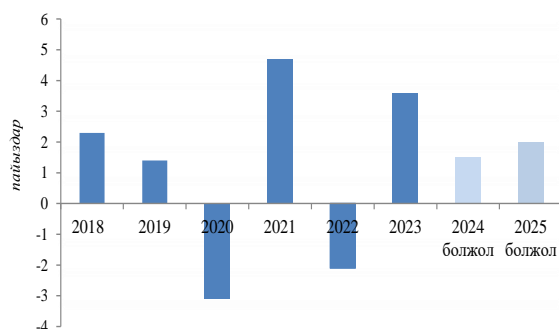
5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор

5.1.1. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүүсүн болжолдоо

Россия

5.1.1.1-график. Россиянын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: ЭВФ, «Блумберг» МА, Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, Россия Банкы

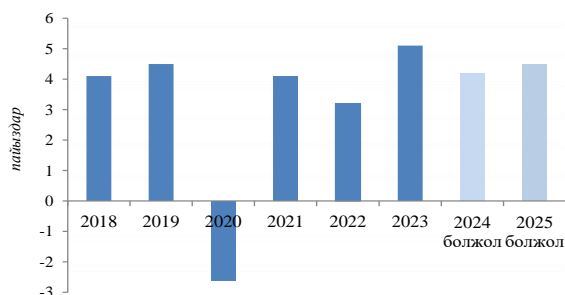
болжолдоодон 1,5 п.п. жогору. ЭВФ болжолдоолору боюнча 2025-жылы ИДӨ 1,1 пайыз деңгээлде болушу күтүлөт. ЭВФ өсүш факторлору катары бюджеттик чыгымдардын көптүгүн, жигердүү инвестициялар жана туруктуу керектөөлөрдү¹ белгилейт.

Инфляцияга түрткү берүүчү тобокелдиктер олуттуу бойдон калууда. Геосаясий чыңалуулардын таасири астында тышкы сооданын шарттарынын өзгөрүүсү, жогору инфляциялык күтүүлөрдүн сакталып туруусу, ири масштабдуу жеңилдетилген программалар сакталган шартта катуулатылган акча-кредит саясатын жүргүзүүдө кредиттөөнүн өсүшү жана эмгек акынын өсүшү эмгек өндүрүмдүүлүгүнүн өсүшүнөн үстөмдүк кылган. Эмгек рыногундагы чыңалуунун уланып жатышы инфляцияга жогорулатуучу таасир этүүчү факторлор болуп саналат. Базалык сценарийде күтүлгөндөргө караганда ички суроо-талаптын басандоо арымынын тездеши дезинфляциялык тобокелдик болуп саналат. Россия банкынын базалык болжолдоолору боюнча 2024-жылы катуулатылган акча-кредит шарттары инфляцияны 4,0-4,5 пайызга алып келет.

Казакстан

5.1.1.2-график. Казакстандын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

2024-жылы экономиканын орточо өсүшү күтүлүүдө.

Россия Банкынын баа берүүсү боюнча 2024-жылы ИДӨ өсүшүн улантат, бирок 2023- жылдагыдай тез арымда болбойт жана үй чарбаларынын керектөөлөрүнүн эсебинен 1,0-2,0 пайыз деңгээлде күтүлөт. 2025-жылы экономика туруктуу өсүшкө кайтат жана потенциалдын өсүшүн, түзүмдүк өзгөрүүлөрдү эске алуу менен 1,5-2,5 пайызды түзүшү күтүлөт.

ЭВФ аналитиктери 2024-жылдын январь айында ИДӨ боюнча болжолдоолорду кайра карап чыккан жана 2024-жылга карата аны 2,6 пайызга чейин жогорулаткан, бул 2023-жылдын октябрь айындагы

болжолдоодон 1,5 п.п. жогору. ЭВФ болжолдоолору боюнча 2025-жылы ИДӨ 1,1 пайыз деңгээлде болушу күтүлөт. ЭВФ өсүш факторлору катары бюджеттик чыгымдардын көптүгүн, жигердүү инвестициялар жана туруктуу керектөөлөрдү¹ белгилейт.

Инфляцияга түрткү берүүчү тобокелдиктер олуттуу бойдон калууда. Геосаясий чыңалуулардын таасири астында тышкы сооданын шарттарынын өзгөрүүсү, жогору инфляциялык күтүүлөрдүн сакталып туруусу, ири масштабдуу жеңилдетилген программалар сакталган шартта катуулатылган акча-кредит саясатын жүргүзүүдө кредиттөөнүн өсүшү жана эмгек акынын өсүшү эмгек өндүрүмдүүлүгүнүн өсүшүнөн үстөмдүк кылган. Эмгек рыногундагы чыңалуунун уланып жатышы инфляцияга жогорулатуучу таасир этүүчү факторлор болуп саналат. Базалык сценарийде күтүлгөндөргө караганда ички суроо-талаптын басандоо арымынын тездеши дезинфляциялык тобокелдик болуп саналат. Россия банкынын базалык болжолдоолору боюнча 2024-жылы катуулатылган акча-кредит шарттары инфляцияны 4,0-4,5 пайызга алып келет.

2024-жылда экономиканын орточо өсүш арымы болжолдонууда, 2025-жылы тездетилиши күтүлүүдө.

Казакстан Республикасынын Улуттук банкынын болжолдоолоруна ылайык, ИДӨ 2024-жылы 3,2-4,2 пайызга, 2025 жана 2026- жылдары 5,5-6,5 пайызга чейин өсүшү күтүлүүдө. ПБР/ПУУДга ТШО² долбоорун ишке киргизүүнүн мөөнөтүн жылдыруу жана аба ырайынын шарттарынан улам айыл чарбасынын өндүрүмдүүлүгү кыскарышы 2024-жылга реалдуу ИДӨнүн өсүш арымынын

¹ Дүйнөлүк экономиканы өнүктүрүүнүн келечеги (ЭВФ, 2024-жылдын январы)

² Келечектеги кеңейтүү долбоору/Сагалык кысымды башкаруу долбоору (ПБР/ПУУД) ТШО

төмөндөшүнө өбөлгө түзгөн. 2024-жылы турак жай коммуналдык чарба объекттеринин курулушуна жана модернизациялоого кеткен ири суммадагы бюджеттик чыгымдар менен коштолгон ички суроо-талап ИДӨнүн өсүшүнө негизги салымды кошкон.

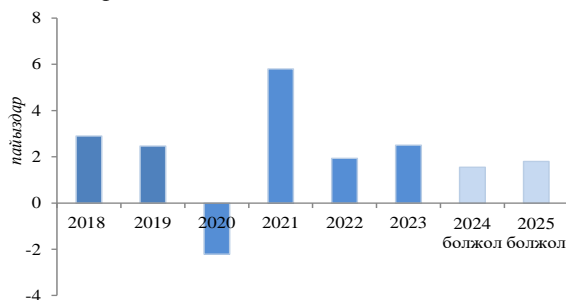
Казакстан Республикасынын Улуттук банкынын инфляция боюнча болжолдоолору өзгөрбөстөн, 2024-жылы 7,5-9,5 пайыз жана 2025-жылы 5,5-5,7 пайыз деңгээлде калат. 2024- жылдын биринчи жарымында мурдагы болжолдоолорго салыштырмалуу, 2023- жылдагы түшүмдүн начардыгынан улам азык-түлүккө инфляция жогору болуусу күтүлүүдө. Кызмат көрсөтүүлөргө инфляция инфляциянын түзүмүндөгү башка компоненттерден жайыраак болот, бул жөнгө салынбаган кызмат көрсөтүүлөргө байланыштуу, азыркы учурда булар боюнча баалардын, ошондой эле турак жай коммуналдык чарба чөйрөсүндөгү реформалар уланып жаткандыгына байланыштуу жөнгө салынуучу кызмат көрсөтүүлөргө болгон баалардын жогорулашы байкалууда. Бирок, 2024- жылы инфляцияга түрткү берүүчү факторлор мурда болжолдонгон 2023-жылдагы иш жүзүндөгү инфляциядан кыйла төмөн текшиленет.

АКШ

5.1.1.3-график. АКШнын реалдуу

ИДӨсүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансылык институттары

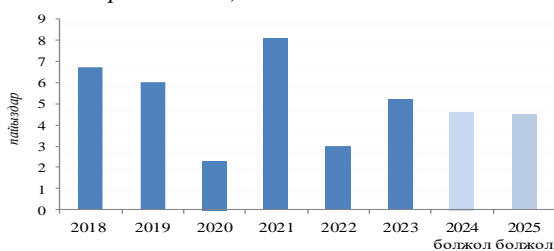
ИДӨсүнүн өсүшү орточо алганда 2024-жылы 1,4 пайызды, 2025-жылы – 1,7 пайызды түзөт деп болжолдошууда.

Жалпы жылдык инфляция бара-бара басаңдаган, мында базалык инфляция жогору бойдон калууда (2023-жылдын декабрь айында 3,9 пайыз). АКШнын Федералдык резерв системасы PCE inflation¹ боюнча медиандык болжолдоолорун 2024-жылы 2,5 пайыздан 2,4 пайызга жана 2025-жылы – 2,2 пайыздан 2,1 пайызга чейин бир аз төмөндөткөн.

Кытай

5.1.1.4-график. Кытайдын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистика бюросу, «Блумберг» МА

АКШнын 2023-жылга карата ИДӨсү боюнча өсүш күтүлгөн көрсөткүчтүн тегерегинде түптөлгөн. 2024-2025-жылдары акча-кредиттик шарттарды катуулатуу боюнча мурунку кадамдарга жооп катары жеке керектөөнүн жана инвестициялардын өсүш арымынын мүмкүн болгон басаңдоосунан улам экономикалык өсүштүн басаңдашы болжолдонууда.

АКШнын Федералдык резерв системасы 2024-жылы ИДӨнүн өсүшүн 1,4 пайыз, 2025-жылы – 1,8 пайыз деңгээлде болжолдойт. Bloomberg аналитиктери АКШ

ИДӨсүнүн өсүшү орточо алганда 2024-жылы 1,4 пайызды, 2025-жылы – 1,7 пайызды түзөт

деп болжолдошууда.

Жалпы жылдык инфляция бара-бара басаңдаган, мында базалык инфляция жогору бойдон калууда (2023-жылдын декабрь айында 3,9 пайыз). АКШнын Федералдык резерв системасы PCE inflation¹ боюнча медиандык болжолдоолорун 2024-жылы 2,5 пайыздан 2,4 пайызга жана 2025-жылы – 2,2 пайыздан 2,1 пайызга чейин бир аз төмөндөткөн.

Кытай ИДӨсү боюнча болжолдоолор 2023-жылы экономиканын айкын өсүш арымы өкмөттүн болжолдуу көрсөткүчтөрүнөн ашкандыгына байланыштуу, 2024-жылы жогорулоо жагына кайра каралган.

Bloomberg аналитиктери белгилегендей КЭР ИДӨсү 2024-жылы 4,6 пайызды түзөт (буга чейинки чейректе 4,5 пайызга өсүш болжолдонгон) жана

¹ Жеке керектөөгө чыгаша бааларынын индекси (PCE inflation) АКШда инфляция көрсөткүчтөрүнүн бири болуп саналат, ал бүтүндөй экономика масштабында керектөөчүлөр тарабынан товарларга жана кызматтарга баанын өзгөрүшүнө көз салып турат. Керектөө бааларынын бардык инфляциялык көрсөткүчтөрүнүн ичинен PCE товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн эң кеңири топтомун камтыйт.

2025- жылы болжолдоолор 4,5 пайыз деңгээлинде калтырылган.

Ошону менен бирге, 2023-жыл үчүн иш жүзүндөгү орточо жылдык инфляция болжолдуу көрсөткүчтөн төмөн болуп, кийинки жылдарга күтүлгөн инфляциянын деңгээлин төмөндөткөн. Bloomberg болжолдоолоруна ылайык, инфляция 2024-жылы 1,0 пайызды, ал эми 2025-жылы 1,7 пайызды, андан кийин тиешелүүлүгүнө жараша, 1,8 жана 2,0 пайызды түзөт. Өндүрүштү калыбына келтирүү менен 2024-жылы базалык инфляция тездеши күтүлөт, бирок ички суроо-талаптын төмөндөшү, мурдагыдай эле, инфляциянын өсүшүн ооздуктоочу фактор болуп калат.

5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо

Улуттук банк акча-кредит саясатын иштеп чыгууда макроэкономикалык модель түзүүнүн жана орто мөөнөттүү келечекте экономикалык процесстерди өнүктүрүүнүн ар башка сценарийлерин болжолдоонун жыйынтыктарына таянат. Болжолдоо дүйнөлүк изилдөө агенттиктеринин жана институттарынын эксперттик баа берүүлөрүнө жана болжолдоолоруна таянуу менен, учурдагы мезгилдин таасирлерин жана өбөлгөлөрүн болушунча эсепке алуу менен түзүлөт.

2023-жылдын IV чейрегинде инфляциялык процесстердин кыйла басаңдашы байкалган. Улуттук банк жүргүзгөн акча-кредит саясаты жана дүйнөлүк азык-түлүк рынокторундагы тышкы ыңгайлуу шарттар Кыргыз Республикасында жалпы инфляциянын динамикасына төмөндөтүүчү шарт түздү. Мында азык-түлүктөн башка инфляциянын көрсөткүчү инфляция боюнча максаттуу багыттардан жогору болуп, эки орундуу көрсөткүч деңгээлинде сакталган.

Отчеттук чейрек ичинде дүйнөлүк азык-түлүк жана товардык-чийки зат рынокторунда баалардын конъюктурасы ар башка багытта болгон: ФАО бааларынын индекси бара-бара төмөндөгөн, ошол эле учурда дүйнөлүк энергия ресурстарынын баасы Жакынкы Чыгыштагы конфликттердин күчөшүнөн улам волатилдүүлүгүн көрсөткөн.

2023-жылдын IV чейрегинде Кыргыз Республикасындагы иш жигердүүлүгү жогорку көрсөткүчтөргө жеткен. Керектөө кредиттеринин көлөмүнүн өсүшү менен бирге бюджет-салык саясаты боюнча көрүлгөн чаралар ички суроо-талаптын өсүшүнө өбөлгө түздү.

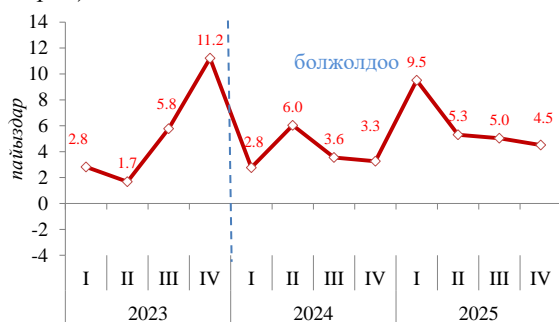
Монетардык шарттар экономикалык жигердүүлүккө чектелген ооздуктоочу таасирин тийгизүү менен республикадагы инфляциялык процесстердин басаңдашын шарттаган.

Орто мөөнөттүү болжолдоонун **базалык сценарийинде** учурдагы геосаясий шарттар, 2023-жылдагы интенсивдүү экономикалык өсүштөн кийин Кыргызстандын соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүнүн экономикалык өсүш арымы орточо басаңдоо тенденциясы сакталган, дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баалардын орточо деңгээли сакталган тышкы экономикалык өнүгүү шарттары эске алынган. Өнүгүүнүн ички факторлору катары калктын жана ишканалардын 2024-жылдын биринчи жарым жылдыгында баа боюнча күтүүлөрү сакталышын болжолдоого болот, ошону менен бирге фискалдык саясаттын шарттары өзгөрбөгөн бойдон калышы күтүлөт.

Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасынын өнүгүү тенденциясын, ошондой эле орто мөөнөткө каралган келечектеги дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баалардын динамикасын эске алуу менен Кыргыз Республикасын 2024- 2025- жылдары өнүктүрүүнүн макроэкономикалык негизги көрсөткүчтөрүнүн төмөнкү болжолдоосу иштелип чыккан.

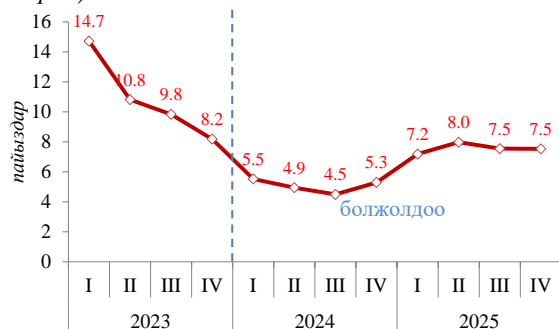
5.2.1-график. Реалдуу ички дүң өнүмдү болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

5.2.2-график. Инфляцияны болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

болот, бул мамлекеттин тариф саясатынын чараларынын таасири менен түшүндүрүлөт. Азык-түлүктөн башка инфляция боюнча болжолдоолор орточо жогору мааниде сакталуусу, 2024-жылдын акырына карата бара-бара төмөндөөсү күтүлүүдө.

Дүйнөдөгү белгисиздик жагдайы, өнүккөн өлкөлөрдүн катуулатылган монетардык саясаты, тарифтик саясатты кайра карап чыгуу боюнча пландалган чаралар жана экономикалык агенттердин салыштырмалуу жогору инфляциялык күтүүлөрү - инфляциялык басымдын негизги факторлору болуп саналат.

2024-2025-жылдарга карата төлөм теңдемин болжолдоо¹

2024-жылга өлкөнүн төлөм теңдеми боюнча көрсөткүчтөрдү болжолдоо айкын мезгилде алынган маалыматтарды жана Кыргыз Республикасынын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрүнүн такталган баштапкы өнүгүү шарттарын эске алуу менен корректировкаланган. Айкын мезгилде алынган маалыматтарга ылайык, тышкы сооданын өзгөртүлгөн шарттарын көрүүгө болот. Өлкөнүн, ошондой эле соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өсүшү боюнча баа берүүлөр начарлоо жагына кайра каралган, бирок тышкы сектор жогору деңгээлде белгисиздик менен мүнөздөлүүсү улантууда экендигин белгилей кетүү керек.

2024-жылдын жыйынтыгы боюнча, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр эсебинин терс балансы күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгы ИДӨгө карата 45,5 пайыз деңгээлинде түптөлүшү үчүн негиз болушу күтүлүүдө.

2024-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн реалдуу өсүшү болжол менен 3,9 пайызды түзүшү болжолдонууда. Өнөр-жай сектору жалпы ИДӨнүн динамикасына алгылыктуу таасирин тийгизет. Алдыда мүмкүн болуучу кургакчылыктан улам, айыл-чарбасынын жана энергетика секторунун экономикалык өсүшкө кошкон салымы азаят.

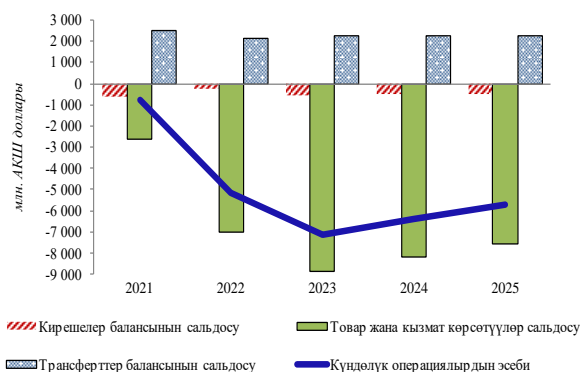
2025-жылы ИДӨнүн реалдуу өсүш арымы болжол менен 5,7 пайыз деңгээлинде күтүлүүдө.

2024-жылы инфляциянын деңгээли орто мөөнөттөгү максаттуу диапазонго кириши күтүлүүдө. Дүйнөлүк азык-түлүк рыногунун баа боюнча конъюктурасына байланыштуу, инфляциянын түзүмүндө азык-түлүк компонентинин басаңдашы күтүлүүдө. Мындан тышкары, өтүп жаткан жылы, өткөн жылдагы жогору статистикалык базадан улам, азык-түлүк товарларына болгон баалардын өсүш арымынын төмөндөшү уланат.

Азык-түлүктөн башка товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын өсүш арымынын төмөндөө динамикасы кыйла жай

¹ Болжолдоо Улуттук банктын айкын мезгилде колдонулган кошумча баа берүүлөрүн эске алуу менен түзүлгөн.

5.2.3-график. Күндөлүк операциялар эсеби боюнча болжолдуу маалыматтар (млн АКШ доллары)

Тышкы соода боюнча күтүүлөр айкын мезгилде катталган маалыматтардын эсебинен корректировкаланган. Экспорт жана импорт көрсөткүчтөрүнө, мурдагыдай эле, регионалдык соода архитектурасынын өзгөрүшү, азык-түлүккө жана энергия ресурстарына дүйнөлүк баалардын конъюктурасы, ошондой эле Кыргыз Республикасынын алтынды экспорттошу да олуттуу таасирин тийгизет.

Баа берүүлөр боюнча, соода динамикасы сакталып турушунан улам, соода балансынын тартыштыгынын жогору деңгээлин алдын ала аныктайт.

2024-жылдын жыйынтыгы боюнча болжолдуу күтүүлөргө ылайык, экспорт 2023- жылдагы деңгээлден 5,3 пайызга жогору түптөлөт. Калыбына келтирилген аралык багыттагы товарларды берүү, ошондой эле керектөөчү товарларды сунуштоо экспортко кыйла колдоо көрсөтөт.

Импорттук сунуштоолор жогору деңгээлде сакталат. Ошону менен бирге алардын бир аз азаюусу күтүлүүдө (импорт 2023-жылга салыштырганда 4,5 пайызга төмөндөшү болжолдонууда). Импорттун түзүмүнүн көбүрөөк үлүшүн, мурдагыдай эле, керектөө багытындагы товарлар жана аралык товарлар түзөт.

Айкын мезгилде алынган маалыматтар күндөлүк трансферттердин таза агылып кириши боюнча болжолдоолорду кайра карап чыгууга негиз болгон. Ошентип, кайра каралып чыккан болжолдоого ылайык, жеке трансферттердин таза агылып кириши 0,4 пайызды түзөт. Расмий трансферттердин агымы өткөн жылдагы деңгээлден 31,1 пайызга өсүшү күтүлөт.

«Кызмат көрсөтүүлөр» статьясы боюнча сальдо болжолдонгон товар жүгүртүүгө байланыштуу алынган транспорт кызмат көрсөтүүлөрүнүн жогорку көлөмүнүн жана «кыдыруулар» статьясы боюнча түшүүлөр азаюусунун таасиринде терс түптөлөт.

Күндөлүк эсептин күтүлүп жаткан тартыштыгы финансылык эсеп жана капитал менен операциялар эсеби тарабынан олуттуу көлөмдө каржылоону талап кылат. Финансылык капиталдын негизги агылып кирүү булагы катары тике жана башка чет өлкөлүк инвестициялар саналат. Жеке сектордун мурда алынган кредиттерди тейлөө көлөмү өткөн жылга салыштырмалуу жогору деңгээлде сакталат.

2024-жылы экономиканын тышкы секторунун өнүгүшү боюнча болжолдоонун кайра каралышы 2025-жылга карата төлөм теңдемин мындан ары өнүктүрүү боюнча күтүүлөрдүн өзгөрүшүн шарттаган.

Жеке трансферттердин агылып кириши боюнча алгылыктуу динамика сакталгандыгы, ошондой эле бир катар факторлорго байланыштуу соода балансынын олуттуу тартыштыгынын, кызмат көрсөтүүлөрдүн терс сальдо балансынын кыскарышынын таасиринде күндөлүк операциялар эсебинин теңдеми 2025-жылы ИДӨгө карата 26,4 пайыз деңгээлинде түптөлөт.

Баа берүүлөргө ылайык, экспорттун болжолдуу күтүлгөн 3,4 пайызга өсүшү соода балансынын тартыштыгынын азайышына бир аз таасирин тийгизет (2024-жылга салыштырганда 6,8 пайызга). Күндөлүк трансферттердин түшүүлөрүнүн көлөмү 2024- жылдын деңгээлинде сакталышы болжолдонууда.

Белгилей кетүүчү нерсе, 2025-жылы капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча чет өлкө капиталынын жетишсиз агылып кирүү тобокелдиги сакталат, бул Улуттук банктын эл аралык камдарынын эсебинен кошумча каржылоону талап

кылышы мүмкүн. Капиталдын түшүүсүнүн басымдуу бөлүгүн тике чет өлкө инвестициялары жана жеке секторго башка инвестициялар камсыз кылышы күтүлүүдө.

Кыргыз Республикасынын 2024-2025-жылдар үчүн төлөм теңдеми боюнча иштелип чыккан болжолдоодо төмөнкү тобокелдиктер сакталууда:

- геосаясий абалга байланыштуу белгисиз жагдай;
- мунай, алтын жана азык-түлүк боюнча дүйнөлүк баалардын волатилдүүлүгү;
- соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө алмашуу курсунун волатилдүүлүгү;
- жеке сектордун карыздык милдеттенмесинин көбөйүшү.

1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр

(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек ичинде)

Көрсөткүчтүн аталышы	Өлчөө бирдиги	2020				2021				2022				2023			
		I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.
1. Суроо-таалап жана сунуш¹																	
<i>(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, реалдуу өсүш арымы)</i>																	
Номиналдык ИДӨ, чейрек ичинде	млн сом	128 187,0	133 001,6	181 575,6	196 924,4	137 662,6	172 402,9	224 058,7	248 730,1	168 137,2	227 481,2	292 245,0	332 881,2	210 822,5	273 978,9	350 607,9	393 489,5
ИДӨ	%	1,9	-10,7	-6,8	-10,3	-4,8	6,3	3,8	13,3	3,4	8,3	8,2	13,2	2,8	1,7	5,8	11,2
Ички керектөө	%	-9,8	-5,4	-12,3	7,8	-1,2	12,3	11,7	32,8	17,5	7,8	13,3	19,3	1,6	11,3	6,8	
Инвестициялар	%	23,9	-72,8	-6,2	-30,0	20,6	108,9	6,7	15,2	-9,9	249,0	68,4	10,9	33,3	-35,5	14,5	
Теза жасалтуу	%	-26,0	-65,9	-26,2	15,3	30,9	189,4	46,6	91,7	157,3	570,2	171,0	55,4	13,2	54,4	1,4	
<i>ИДӨнүн өндүрүшү:</i>																	
Айыл чарба	%	0,6	0,6	1,0	0,8	1,2	-5,2	-6,7	-2,0	1,5	3,9	8,0	10,8	0,0	0,6	-1,2	4,8
Өнөр жай	%	4,9	-2,1	-7,7	-18,0	-15,6	-5,8	0,6	43,9	8,2	22,8	20,2	1,8	8,7	-7,7	-1,0	11,2
Курулуш	%	-1,1	-11,5	-4,4	-26,4	-20,3	-13,2	-4,0	2,7	-1,4	5,2	-1,0	19,1	2,2	16,4	19,0	5,1
Кызмат көрсөтүү	%	0,9	-9,1	-7,5	-2,5	-1,2	6,5	5,8	3,3	1,8	4,6	3,7	8,9	1,4	2,3	2,5	3,0
алынган ичинде соода жүргүзүү	%	1,6	-14,7	-10,0	-7,0	-2,7	13,1	8,8	8,0	2,7	5,3	6,9	10,5	1,5	4,3	8,9	7,7
2. Баалар²																	
Керектөө баа индекси (КБИ)	%	104,4	107,2	105,3	108,4	110,3	111,3	114,1	112,0	111,7	113,8	115,0	115,0	114,7	110,8	109,8	108,2
Керектөө баа индекси (КБИ), мезгилдин акырына карата жылдык мааниде	%	105,9	105,8	105,4	109,7	110,2	114,2	113,5	111,2	113,2	113,1	115,5	114,7	112,7	110,5	109,6	107,3
Базалык КБИ	%	103,5	105,8	105,3	108,1	110,1	110,6	113,0	111,3	111,8	114,4	117,4	118,0	115,6	111,8	109,3	108,0
<i>КБИ, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топтору боюнча:</i>																	
Азык-түлүк товарлары	%	108,1	113,4	109,7	115,4	117,9	117,3	121,5	115,3	113,5	116,6	117,9	116,7	115,9	108,0	106,1	104,3
Азык-түлүктөн башка товарлар	%	100,9	102,1	101,6	102,0	103,7	106,4	108,6	110,4	110,3	111,2	110,9	111,8	121,9	120,5	117,9	113,1
Алкоголдук ичимдиктер, тамеки	%	104,2	105,3	105,7	106,3	106,0	108,3	110,4	111,3	113,6	114,9	117,8	122,5	112,9	112,7	114,4	113,1
Тейлөө	%	101,0	101,0	100,0	102,3	103,3	104,1	105,0	105,4	107,9	109,0	111,1	111,0	109,9	111,2	109,6	109,3
<i>КБИ, мундөзмөсү боюнча классификациялоо:</i>																	
Азыктык товарлар	%	103,1	103,3	102,8	103,4	102,1	102,3	115,5	117,7	118,8	117,5	117,9	120,3	117,9	116,0	114,9	111,9
Жөнгө салынуучу баа	%	102,7	102,7	102,8	102,7	102,7	101,8	106,0	110,9	111,9	112,2	107,0	103,1	108,1	112,1	113,7	
Инфляциянын рыноктоку деңгээли	%	100,8	101,9	101,3	102,6	101,0	102,2	106,8	107,1	107,4	109,1	110,4	112,6	114,5	114,1	113,4	111,6
3. Тышкы сектор³																	
<i>(ИДӨ карата пайыздарда)</i>																	
Соода балансы	ИДӨгө карата %	-27,1	-21,6	-17,5	-17,5	-18,3	-18,0	-21,7	-26,2	-34,5	-45,9	-56,5	-56,6	-57,9	-60,2	-57,8	-58,8
Күндүзүк операциялар эсеби	ИДӨгө карата %	-8,9	-3,9	0,4	4,5	3,5	4,5	-1,0	-8,0	-18,3	-32,1	-43,1	-42,1	-42,9	-46,1	-46,9	-51,1
Товарлар жана кызмат көрс. жасалтуу	ИДӨгө карата %	34,1	33,2	32,0	29,7	28,9	36,4	36,8	35,7	34,8	28,3	26,6	29,7	31,6	33,4	36,2	36,6
Товарлар жана кызмат көрс. импортту	ИДӨгө карата %	60,5	54,5	50,8	49,4	50,0	57,0	60,8	64,2	71,6	76,2	84,9	87,2	90,0	95,5	97,2	100,1
4. АКШ долларынын алмашуу курсу (бир мезгилдин акырына карата)																	
	сом	80,8100	75,9887	79,6000	82,6498	84,7792	84,6640	84,7907	84,7586	83,3090	79,5000	80,1829	85,8800	87,4200	87,2267	88,7100	89,0853
5. Мөөнө тармак сектор																	
Улуттук банктын эсептик чөвү, мезгилдин акырына карата	%	5,00	5,00	5,00	5,00	5,50	6,50	7,50	8,00	14,00	14,00	14,00	13,00	13,00	13,00	13,00	13,00
"Өнөржай" депозити боюнча чөвү, мезгилдин акырына карата	%	2,75	2,75	2,75	2,75	3,25	4,25	5,25	5,50	12,00	12,00	10,00	10,00	11,00	11,00	11,00	11,00
"Өнөржай" кредити боюнча чөвү, мезгилдин акырына карата	%	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	7,00	8,00	8,50	16,00	16,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Банктар аралык кредит рыногундагы орточо алынган пайыздык чендер, чейрек ичинде	%	3,55	3,85	3,79	3,79	4,15	5,32	6,52	6,82	8,85	14,66	13,00	11,99	10,52	11,29	11,64	12,11
<i>анын ичинде:</i>																	
РЕПО бүтүмдөрү боюнча	%	3,55	3,85	3,97	3,84	4,15	5,32	6,52	6,82	8,85	14,66	13,00	11,99	10,52	11,29	11,64	12,11
улуттук валютада кредиттер боюнча	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
чет өлкө валютасында кредиттер боюнча	%	-	-	2,50	2,50	-	-	7,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7 күндүк нота боюнча орточо салмакташып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	3,86	3,94	3,96	4,02	4,37	5,16	6,10	6,57	11,86	13,11	12,82	11,41	10,35	11,57	11,86	11,95
14 күндүк нота боюнча орточо салмакташып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,07	4,33	4,20	4,49	4,84	5,72	6,54	6,93	11,45	13,57	13,11	12,17	11,27	11,82	12,01	12,01
28 күндүк нота боюнча орточо салмакташып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,14	4,53	4,37	4,60	4,99	6,08	6,89	7,26	11,09	13,82	13,46	12,57	12,37	12,16	12,11	12,08
91 күндүк нота боюнча орточо салмакташып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,44	4,63	4,74	4,70	5,28	5,43	7,45	-	8,79	-	15,19	13,81	13,52	13,98	13,88	13,78
182 күндүк нота боюнча орточо салмакташып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,67	14,79	14,90
Акча базасы	%	13,6	24,1	28,3	24,8	24,2	10,7	6,6	6,5	8,8	19,8	31,7	44,9	38,8	22,5	10,8	9,9
Банктардан тышкары акчалар (M0)	%	14,9	26,9	31,7	29,3	23,7	9,2	5,8	0,5	5,7	20,5	27,5	41,3	32,5	16,0	4,0	1,3
Акча топому (M1)	%	14,0	24,4	28,4	24,7	22,9	12,4	12,3	15,7	7,4	23,1	27,3	36,1	41,2	22,7	16,4	10,2
"Тар" мааниде коддолуучу акча массасы (M2)	%	15,9	23,1	24,9	20,5	18,9	12,0	11,7	15,6	8,6	20,8	25,3	32,5	36,5	21,6	16,2	11,4
Акча массасы (M2X)	%	16,7	21,7	21,0	23,9	18,6	16,9	16,2	19,1	9,5	18,6	27,5	30,6	40,0	29,4	18,7	15,0

¹ Улуттук Статистика Комитетинин маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук Банктын эсептик көрсөткүчтөрү

² Бул аяк Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

³ Коэффициенттер акыркы 4 чейреги камтыган жылдык маалыматтардын негизинде эсептелет. IV ч. үчүн алдыңкы алынган маалыматтар.

2-тиркеме. Глоссарий

Базалык инфляция – бул, баанын кыска мөөнөттүү, түзүмдүк жана сезондук өзгөрүүлөрүн эске албаган инфляция: инфляция көрсөткүчүн эсептөөдөн сезондук, тышкы факторлор жана административдик белгиленген тарифтер менен шартталган товарларга баанын өсүшү алынып салынат

Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан чыгарылган кыска мөөнөттүү (3, 6 жана 12 айлык) дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздары. МКВ Улуттук банк тарабынан өткөрүлгөн аукциондор аркылуу жума сайын жайгаштырылат. Аукциондорго тике катышуучулар катышуу укугуна ээ. Юридикалык жактар сыяктуу эле, жеке адамдар да Кыргыз Республикасынын МКВ ээси боло алышат. Чет өлкө инвесторлорунун МКВ рыногуна кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген эмес. МКВнын экинчилик рыногундагы бүтүмдөр Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу жүзөгө ашырылат, ал катышуучуларга өз жумуш ордуларынан МКВны сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мамлекеттик казына облигациялары (МКО) – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан чыгарылган, пайыздык кирешеси (купон) менен, ошондой эле жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздары. Улуттук банк МКОнун чыгарылышын тейлөө боюнча башкы агент болуп саналат.

M2X акча топтомуна камтылган депозиттер – жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттери, ошондой эле башка финансы-кредит уюмдарынын депозиттери, мында мамлекеттик башкаруу органдарынын жана резидент эместердин депозиттери алынып салынат.

Акча базасы – Улуттук банктын жүгүртүүгө чыгарылган нак акча боюнча милдеттенмеси жана Улуттук банктын башка депозиттик корпорациялар алдындагы улуттук валютадагы милдеттенмеси.

Акча топтому – ликвиддүүлүк деңгээли боюнча классификацияланган акча массасы: M0; M1; M2; M2X.

M0 – банктардан тышкаркы нак акча.

M1 – M0 + резиденттердин улуттук валютадагы которулма депозиттери.

M2 – M1 + резиденттердин улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттери.

M2X – M2 + резиденттердин чет өлкө валютасындагы эсептешүү (күндөлүк) эсептери жана депозиттери.

Долларлашуу – өзүнүн улуттук валютасына ээ өлкөнүн ички акча жүгүртүүсүндө АКШ долларынын кеңири колдонулушу.

Башка депозиттик корпорациялар – борбордук банктан башка, бардык финансылык корпорациялар-резиденттер, финансылык ортомчулук алардын ишинин негизги түрү болуп саналат жана алар кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын (M2X) улуттук аныктамасында камтылган милдеттенмелерди чыгарышат.

Керектөө баа индекси (КБИ) – керектөөчү тарабынан өндүрүштүк эмес максатта сатылып алынган товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркынын өзгөрүүсү чагылдырылат. Бул көрсөткүч инфляцияны өлчөө ыкмаларынын бири болуп саналат, ал калк тарабынан керектелген негизги товарлар куржунунун баасына салыштырууга негизделген жана чогуу алгандагы керектөөдө бул товарлардын салыштырма салмагына ылайык салмактанып алынган.

Core CPI индекси – бул азык-түлүк товарларына, электр энергиясына, газга жана отундун башка түрлөрүнө карата наркты эске алуусуз баалар.

Инфляция - белгилүү бир убакыт аралыгында баалардын жалпы деңгээлинин өсүш тенденциясы, ал товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр куржунунун үй чарбаларынын керектөө чыгашаларынын түзүмүндө салмактанып алынган наркын эсептөөнүн негизинде өлчөнөт. Кыргыз Республикасында инфляция деңгээлин мүнөздөгөн көрсөткүч болуп керектөө баа индекси саналат.

Ноталар – бул Улуттук банк тарабынан жүгүртүүгө чыгарылган дисконттук баалуу кагаздар. Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими боюнча, ноталар 7 күндөн 364 күнгө чейинки мөөнөткө чыгарылат. Ноталар боюнча максималдуу кирешелүүлүк аукцион өткөрүлгөн күнгө карата аныкталган эсептик ченге барабар өлчөмдө белгиленет.

Репо шарттарындагы операция – келечекте белгилүү бир күнү, алдын ала макулдашылган баада кайра сатуу/сатып алуу милдеттенмеси менен экинчилик рыногунда мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу/сатуу операциясы

Төлөм тендеми – резиденттер жана резидент эместер ортосунда белгилүү бир мезгил ичинде ишке ашырылган экономикалык операциялардын суммардык түрүн чагылдырган отчет.

Төлөм тендеминин сальдосу – чет өлкөлөрдөн түшүүлөр менен чет өлкөлөргө төлөмдөр ортосунда келип чыккан айырма.

Соода балансынын сальдосу – экспорт жана импорт наркы ортосунда келип чыккан айырма.

Акча-кредит саясатынын трансмиссиялык механизми – акча-кредит саясаты чөйрөсүндөгү чечимдердин баа динамикасына пайыздык, валюталык, кредиттик жана байланыш каналдары аркылуу таасир этүү процессин мүнөздөгөн өткөрүп берүү механизми.

Эсептик чен – борбордук банк тарабынан белгилене турган пайыздык ченди билдирген жана экономиканын акча ресурсунун баштапкы багыты катары кызмат кылган акча-кредит саясатынын инструменти.

3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси

Борбордук казыналык	Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы
ЖАК	жабык акционердик коом
ИДӨ	ички дүң өнүмү
МКВ	мамлекеттик казына вексели
МКО	мамлекеттик казына облигациясы
КММ	күйүүчү-майлоочу материалдар
ЕАЭБ	Евразия экономикалык бирлиги
ЕБРР	Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы
КБИ	керектөө баа индекси
КЭР	Кытай Эл Республикасы
КР	Кыргыз Республикасы
КФБ	Кыргыз фондулук биржасы
КНС	кошумчаланган нарк салыгы
МБKR	Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
Улуттук банк	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК	Улуттук статистика комитети
НЭАК	номиналдуу эффективдүү алмашуу курсу
ОПЕК +	Мунайды экспорттоочу өлкөлөр уюму
РЭАК	реалдуу эффективдүү алмашуу курсу
АКШ	Америка Кошмо Штаттары
ФАО	БУУнун Азык-түлүк жана айыл чарба уюму
ФОБ	Экспорттоочу өлкөнүн чек арасындагы баа (Free on Board)
ФРС	АКШнын Федералдык резерв системасы
CPI	керектөө баа индекси (Consumer price index)
PCE	жеке керектөөгө чыгымдардын баа индекси (Personal Consumption Expenditures Price Index)